

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος ΚΔ΄.

Συνδρομή ἑτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20. — Αἱ συνδρομαὶ ἀρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου, ἑκάστ. ἔτους καὶ εἶναι ἑτησιαί. — Γραφεῖον Διευθ. Ὁδὸς Σταδίου 32.

1 Νοεμβρίου 1887

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΑΝΕΜΟΜΥΛΟΥ

Α΄.

Αἱ ἀναμνήσεις.

Πλησιέστατα τῆς πόλεως, συνδεόμενον μετ' αὐτῆς διὰ βραχείας λιθίνης προεκτάσεως τῆς προκυμαίας, ἐξετείνετο γυμνὸν καὶ ξηρὸν τὸ νησιδίων, μόλις πεντήκοντα στρεμμάτων χώρον καταλαμβάνον ἐπὶ τῆς ἀβαθοῦς παρὰ τὴν πόλιν ἐκτεινομένης θαλάσσης. Οὐδὲν προτείχισμα ἐφύλαττεν αὐτὸ ἀπὸ τῆς θαλασσίας πλημμύρας, καὶ οὐδεμία σκιά ἀπὸ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων. Ἐπὶ τοῦ γλοιώδους ἐδάφους αὐτοῦ ἐφ' οὗ ἐστίλθον ὑπὸ τὸν ἥλιον, ὡσεὶ ἀργύρου ψήγματα, κόκκοι συμπανθέντος ἄλατος, ἐφ' οὗ ἐσπάνιζεν ἡ χλόη καὶ ἠφθόνουν οἱ ἀκανθώδεις σχοῖνοι, ἐπεσκεύαζον οἱ ἀλιεῖς τὰ πλοιάριά των ψάλλοντες, καὶ ἐπαίζον θορυβωδῶς τὰ παιδιὰ. Κατὰ τὰς εὐηλίους χειμερινὰς ἡμέρας ἐξήρχοντο εἰς περίπατον ἐπ' αὐτοῦ εὐάριθμοι ἐκ τῶν κατοίκων. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ νησιδίου ὑψοῦτο παλαιὸς ἀνεμόμυλος ἠρειπωμένος. Ἡ στοργύλη αὐτοῦ περιφέρεια ἐδεικνύετο μεστὴ ραγάδων καὶ χαλασμάτων· λίθοι κατέρρευσαν ἀπὸ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ σχηματίσαντες περὶ τὴν βᾶσιν αὐτοσχεδίου βαθμίδας καὶ καθίσματα. Ἐνθα τὸ πάλαι ἠνοίγοντο ἡ θύρα καὶ αἱ θυρίδες τοῦ ἀνεμομύλου, ἔχαινον ἤδη εὐρεῖαι ἀκανόνιστοι ὄπαι, καὶ ὅπου γοργῶς διεκινουῦντο ὑπὸ τὴν πνοὴν τοῦ ἀνέμου αἱ πτέρυγες αὐτοῦ, προεξείχε νῦν ῥιζοντίως σσηπυῖα καὶ ἠμίθρωτος δοκός, ὡς ἄμορφον ὄστον σκελετοῦ ἐκεῖ ἔνθα τὸ πάλαι ἐκινεῖτο καὶ ἔζη τὸ πρόσωπον. Ὁ ἀνεμόμυλος ἀλλαχοῦ μὲν ὑποκίτρινος, ἀλλαχοῦ δὲ καταμέλας, ἔφερε τὰ ἴχνη τῶν κατ' αὐτοῦ προσβολῶν δύο ἀδαμάστων δυνάμεων, τοῦ χρόνου καὶ τοῦ πυρός. Καὶ ἄνω πρὸς τὴν κορυφὴν καὶ κάτω πρὸς τὴν βᾶσιν ἐκυκλοῦτο ὑπὸ ἀκαληφῶν, αἵτινες φύονται ἐπὶ τῶν ῥεπιῶν ὡς αἱ φθεῖρες ἐπὶ τῶν ἀλητῶν.

Πρωίαν τινά, πρὸ δεκαπέντε περιπτου ἐτῶν, συνηντήθησαν παρὰ τὸν ἀνεμόμυλον ὁ γέρον ἀγωνιστῆς καπετὰν Μῆτρος, καὶ ὁ νεαρὸς κύριος Τιμόθεος, διδάκτωρ τῆς Ἰατρικῆς. Ὁ κύ-

ριος Τιμόθεος, εἰκοσιτεσσάρων ἐτῶν μόλις, ἐπανάκαμψεν ἄρτι ἐκ Τεργέστης, ἔνθα ἐπὶ ἔτος διέμενε παρὰ τῷ θεῷ αὐτοῦ μεγαλεμπόρῳ. Εἶχεν ἐπὶ τινα καιρὸν συλλάβει ἀπόφασιν, ἐγκαταλιπὼν τὸν Ἀσκληπιὸν, νὰ ταχθῆ μετὰ τῶν ἀκολούθων τοῦ Ἑρμοῦ. Ἀλλὰ παραδόξως ἐν Τεργέστη καταληφθεὶς ὑπὸ ἀνιάτου νοσταλγίας, ὡς ἔλεγε, ἔσπευσε μετὰ πάροdon χρόνου νὰ ἐπανεέλθῃ εἰς τὴν γενέθλιον, προτιμήσας τῆς ἐν ξενίᾳ ἐπ' ἀμφιβόλῳ πλουτισμῷ διαμονῆς τὸν ἐν τῇ πατρίῳ γλίσχρον, ἀλλὰ βέβαιον πορισμὸν τῶν τοῦ βίου ἐκ τῆς ἐξασκήσεως τοῦ ἱατρικοῦ ἐπαγγέλματος. Ἄλλ' ἦτο φύσει εὐπαθῆς, εὐερέθιστος, καὶ ὁ ἱατρὸς συνεκρούετο ἐν αὐτῷ πρὸς τὸν ὄνειροπόλον· οἱ φίλοι του τὸν ἀπεκάλουν αἰσθηματίαν, καὶ αἱ γυναῖκες ἔλεγον περὶ αὐτοῦ ὅτι εἶνε πολὺ ἐρωτόληπτος. Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς φοιτήσεως αὐτοῦ ἐλιποθύμησε κατὰ συνέχειαν τρεῖς εἰς τὸ μάθημα τῆς ἀνατομίας. Ὁ δὲ καπετὰν Μῆτρος, παρὰ τὸ ἄχθος τῶν ἐβδομήκοντα ἐτῶν του, παρέμενε εὐθυτενῆς, ἀνήκων εἰς τὴν τάξιν τῶν ἰσχυρῶν καὶ ὑπερόχων ὄντων ἄτινα, δρῶς ἢ ἀνθρωποι, θραύονται, ἀλλὰ δὲν κάμπτονται. Ἐφόρει πλουσίαν καὶ μακρόπτυχον τὴν φουστάνελαν, ἀμιλλωμένην κατὰ τὴν λευκότητα πρὸς τὸν ἄδρὸν μύστακα, καὶ ἀργυροῦν περὶ τὴν ὄσφυν σελάχι· ἐτήρει δ' ἐν τῇ μνήμῃ τὰς ἱστορίας δεκάδος ἐνδόξων μαχῶν, ἐν αἷς ἐπολέμησε, καὶ θησαυρὸν περιέργων καὶ ἡρωϊκῶν ἐπεισοδίων τοῦ Ἀγῶνος. Ἠγάπα νὰ τρώγῃ πολὺ καὶ νὰ λέγῃ πολλὰ. Πάσχων ἐξ αὐπνίας, ἐνωρὶς κατέλιπε τὴν κλίνην, ἐνίοτε δὲ, στενοχωρούμενος, καὶ τὴν οἰκίαν, ὅπως ἐκτεθῆ ἀφόδως εἰς τὴν ἐπήρειαν τῆς πρωϊνῆς δρόσου ἐπὶ τοῦ νησιου, ὀλίγον ἀπέχοντος τῆς παρὰ τὴν παραλίαν κατοικίας του. Ὁ κύριος Τιμόθεος εἶχεν ἔλθει ἐκεῖ διὰ νὰ λουσθῆ παρὰ τὴν ἀκτὴν, — Ἰούλιος ἦτο — διὰ νὰ ἀναπνεύσῃ δροσερὸν ἀέρα καὶ ἀπολαύσῃ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου.

Μετὰ τοὺς πρώτους χαιρετισμοὺς οὗς ἀντήλλαξαν, — ἦσαν ἄλλως τε γνώριμοι καὶ γείτοτες, — ὁ νέος εὐρέθη καθήμενος ἐπὶ τοῦ σωροῦ τῶν πρὸ τοῦ ἀνεμομύλου πετρῶν παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ γέροντος. Ὁ καπετὰν Μῆτρος ἠνοιξεν εὐθέως τὸ δυσπύλωτον στόμα του, καὶ ὁ κύριος Τιμόθεος, μὴ ἔχων τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ σπουδαιοτέραν

φροντίδα, εύαρέστως ἀπεδέχθη τὴν συντροφίαν τοῦ γέροντος. Ἐνόμισε μάλιστα εύκαιρον τὴν περίστασιν πρὸς λύσιν ἀποριῶν τινῶν, τὰς ὁποίας ἡ παρουσία τοῦ καπετὰν Μῆτρου ἔφερεν εἰς τὸν νοῦν του. "Ὅθεν ἐπιψύχων διὰ τῆς χειρὸς τὸν ἀνεμόμυλον, ἐφ' οὗ ἐστήριζον ἀμφοτέρωι τὰ νῶτα, ὡσεὶ ἐζήτηι οὕτω νὰ διευκρινίσῃ τὴν ἱστορίαν του, ἠρώτησε:

— Καὶ δὲν μοῦ λές, καπετὰν Μῆτρο, πῶς εὔρεθῃ ὁ ἀνεμόμυλος ὀλομόναχος μέσα εἰς τὰ νερά μας, ἂν καρὰβι ποῦ τὸ ἔχει ρίζει ἔς τὴν ζέρα ἢ τρικυμία. Ἀπὸ τὰ μικρά μου χρόνια ἔτσι χάλασμα τὸν θυμοῦμαι.

— Νὰ σοῦ πῶ, παιδί μου, καλὰ καλὰ κ' ἐγὼ δὲν ξέρω. Ἐδῶ κ' ἐξηνταπέντε χρόνια, ἤμουνα ἐξ χρόνων παιδί, τὸν θυμοῦμαι. "Ὅμως τότε δὲν ἦταν χάλασμα ὅπως εἶνε τώρα. Τὸν ἀγνάντευα ἀπὸ τὸ σπίτι μας ποῦ ἦταν ἐκεῖ ποῦ ἔχτισε τώρα σπίτι ὁ κουμπάρος μου ὁ Ἀποστόλης· φαίνεται ἀπὸ δῶ τὸ βλέπεις; θυμοῦμαι πῶς ὁ ἀνεμόμυλος ἦταν τὸ πρῶτο πράγμα ποῦ ἐσταμάτησαν ἐπάνω του τὰ μάτια μου, ψηλὸς καὶ στρογγυλὸς μὲ τὴν μητέρα του τὴν κορφή, μὲ τὸ φεγγίτη, μὲ τὰ φτερούγια του. "Ὅταν ἐβασίλευεν ὁ ἥλιος, ἔχτυπούσεν ἀπάνου ἔς τὸ γυαλί τοῦ φεγγίτη, κ' ἐκεῖνο ἐφεγγοβολοῦσε, κ' ἐγὼ ἀπὸ μακριὰ ἔτρεμα καὶ δὲν τὸ κύτταζα καὶ μοῦ ἐφαίνετο μάτι καμμιᾶς μεγάλης λάμιας. Ἡ μητέρα μου, ὅταν ἐκλαιγα, μ' ἐφοβέριζε πῶς θὰ μὲ δώσῃ ἔς τὴ Λάμια τοῦ μύλου νὰ μὲ φάῃ, κ' ἐγὼ ἐσώπαινα. Κι' ὅταν ἐγύριζαν ἔς τὸν ἀνεμο γλήγορα γλήγορα τὰ φτερούγια του, πάντα σκιασμένους ἀπὸ τὰ λόγια τῆς μάνας μου, ἐνόμιζα πῶς ἡ Λάμια ἐδούλευε τὴν ἀνέμη της. Καὶ δὲν εἰμποροῦσα τότε ἀπὸ τὸ φόβο μου νὰ βγάλω τὰ μάτια μου ἀπὸ κεῖ πέρα. Ὑστερα, ὅταν μεγάλωσα κάπως, δὲν εἶχα πλέον τέτοιους φόβους. Ἐμεῖς τότε, μικροὶ καὶ μεγάλοι, δὲν εἶχαμε φόβο· εἶχαμε μόνο μίσος ἐναντίον τῆς σλαβιάς. Τότε τὸ νησί δὲν ἦταν ἀνταμωμένο μὲ τὴν χώρα, ὅπως εἶνε τόρα ποῦ ἐμολώθηκε ἡ θάλασσα. Ἐδῶ ἤρχοντο μὲ τὰς βάρκες ἢ ἐμπαιναν ἔς τὸ νερὸ καὶ τραβοῦσαν ἐδῶ πελαγωτά· ὡς τὸ γόνατο τοὺς ἐπαίρνεν ἡ θάλασσα. "Ἐνα ἀπόγευμα, ἐγὼ μὲ κάποια παιδιὰ ἐπελαγώσαμε γιὰ νὰ ῥθούμε ἔς τὸ νησί. Ἡθέλαμε νὰ ἰδοῦμε τὸν ἀνεμόμυλο ποῦ εἶχε ἀνοίξει τὴν πορτοπούλα του καὶ γύριζε τὰ φτερούγια του. Εἴμαστε ἔς τὴ μέση τοῦ δρόμου, ὅταν ἔτρεξε ὁ πατέρας μου μὲ δύο ἄλλους, γονεῖς τῶν παιδιῶν, καὶ μᾶς ἐγύρισαν πίσω μᾶς ἔδειραν καὶ μᾶς ἐφοβέρισαν νὰ μὴ ζανακάμωμε τέτοιο ταξεῖδι· γιατί εἴμαστε χαμένοι. Ὑστερα εἶχ' ἀκούσει ἀπὸ τὸν πατέρα μου ὅτι τὸν ἀνεμόμυλο τὸν ἔχει ἕνας Τούρκος Ἀγᾶς. Εἶχε πάγει ἕνα πρῶϊ, σκότωσε τὸ μυλωνᾶ, πῆρε τὴ γυναῖκά του καὶ τὸν ἀνε-

μόμυλο. "Ἀλεθε τὰ γεννήματα τὰ δικά του, ἄλεθε καὶ τοῦ ξένου κόσμου, ἀλλὰ χωρὶς νὰ τὰ δῖνῃ πίσω. Τὸν ἐφαίνονταν κανένας νοικοκύρης βαρετός; Τὸν καλοῦσε ἔς τὸν ἀνεμόμυλο νὰ φᾶνε, κ' ὁ βαγιάς δὲν ἐζαναγύριζεν. Ἀλλοίμονο ἔς τὰ πικιδιὰ ποῦ παραστράτιζαν ἐκεῖ πέρα! Βρωμόσκυλα! παλητότουρκοι! Κ' ἔτσι ποτέ μου δὲν ἐτόλμησα νὰ πατήσω τὸ πόδι μου ἔς τὸ μύλο, ὡς τὴν Ἐπανάστασι. Τότε...

— Ἐγὼ ὅταν ἤμουνα παιδάκι, διέκοψεν ὁ νέος ἀνυπόμονος, παρασυρόμενος ὑπὸ τῆς γοητείας τῶν παιδικῶν ἀναμνήσεων, πολλὰς φορὰς μ' ἔσυρεν ἐκεῖ πέρα ἢ παρέα μου. Ἀκόμη δὲν εἶχε γίνει τὸ μῶλωμα ποῦ ἐνώνει τὸ νησί μὲ τὴν πόλι, ὅμως ὁ ἀνεμόμυλος ἦταν ὅπως καὶ τώρα, ἐρείπιον. Πότε ἐκλέβαμε τὴ βάρκα κανενὸς ψαρά, πότε κανένας ἀπὸ τὴν παρέα μᾶς ἐθαζε μέσα ἔς τὴ βάρκα τοῦ πατέρα του· ὅταν μὲ τὸ βορεῖα ἔχάνονταν τὰ νερά, πηγαίναμε καὶ μὲ τὰ πόδια μας. Ἐπαίζαμ' ἐδῶ πέρα τὰς καθάλλαις, τὸ κρυφτό, ἐκυνηγοῦμαστε, πηδοῦσαμε, ἢ πέτραις του ἔσχιζαν τὰ φορέματά μας καὶ ἡ τσουκνίδες του ζάναθαν τὰ χέριμα μας. Ἐμαζώνναμε χιβάδες, ἐβγάζαμ' ἀπὸ τὸ νερὸ τὰ φύκια μὲ τὰ καλάμια καὶ τ' ἀραδιάζαμε σὲ γύρους ἀτελείωτους ἔς τὰς ἄκρας τοῦ νησιοῦ. Τὸ καλοκαίρι ἐκολυμποῦσαμε. "Ὅταν ἐπηγαίναμε φευγάτοι ἀπὸ τὸ σχολεῖο, ἐδῶ πέρα ἐρχόμαστε. Ἀλλὰ δὲν μας ἐβαστοῦσε τότε νὰ φωνάζουμε καὶ νὰ τρέξουμε. Ἐμαζώνναμαστε γύρω γύρω σὲ μιὰ γωνιά τοῦ μύλου ὡς ἀν βρεγμέναις γάταις· ἐλέγαμε ἱστορίας καὶ παραμύθια. Ἀκούγαμε γιὰ τὸν Ἀἰ Γιώργη ποῦ σκότωσε τὸ θηρίο, γιὰ τὸ Γιάνναρο ποῦ πῆγε ἔς τὴν ἄκρη τοῦ κόσμου γιὰ νὰ ἔβρῃ τὸ Φόβο, γιὰ τὸ βασιλόπουλο ποῦ ἐκλεψε τὴν Πεντάμορφη Ἀλλὰ τὸ ὠραιότερο παραμῦθι, καπετὰν Μῆτρο, ποῦ μ' ἔκαμε νὰ μένω μ' ἀνοικτὸ τὸ στόμα, ἦταν ἡ ἱστορία τοῦ Ταχῆρ καὶ τῆς Ζαχρέ. Μὲ τί ζωνρότητα τὸ ἔλεγεν ὁ Παῦλος!

Εἶσαι ἄερας, καραβάνι,
Τῆς ἀγάπης γιὰ τὸν εἶσαι;
Ἄν σοῦ δώσω ἕνα γράμμα,
Θὰ τὸ δώσῃς ἔς τὸν Ταχῆρ;

— Ἐέρεις, παιδί μου, εἶπεν ὁ καπετὰν Μῆτρος, παιδικὴν εύαρέσκειαν ἐπιδεικνύων, τί παλὴ ποῦ εἶνε αὐτὸ τὸ παραμῦθι; Φαντάσου ποῦ τὸ ἀκούγα ἀπὸ τὴ νόνα μου. Δὲν ἀποκρίνεται ὁ Ταχῆρ ἀγνώριστος ἔς τὴν Ζαχρέ;

Εἶμαι ἄερας, καραβάνι,
Τῆς ἀγάπης γιὰ τὸν εἶμαι.
Δόσε μου, Ζαχρέ, τὸ γράμμα,
Νὰ τὸ δώσω ἔς τὸν Ταχῆρ.

Καὶ ἐγέλασε θορυβωδῶς. Εἶτα δὲ συνωφρωθεῖς — Ἀἰ! παιδί μου, εἰσεῖς ἐλέγατε παραμύθια, κ' ἐμεῖς

ἐκάμαμε παραμύθια ἔς αὐτὸ τὸ νησί. Καὶ ἐσιώπησεν ὡσεὶ ἐβυθίσθη εἰς τὴν νοεράν ἐπισκόπησιν τῶν πεπραγμένων παραμυθιῶν, περὶ τῶν ὁποίων ἔλεγεν.

— Ἐνα δειλινό, ἐξηκολούθησεν ὁ νέος, ἦτον ἔτοιμη ἡ συντροφία μας νὰ τὸ στρίψῃ γιὰ τὸ νησί "Ὅτι εἶχαμε σχολάσει. Μεσημέρι. Τοῦλιος. Λαύρα, τί λαύρα, Θεέ μου! ἡ θάλασσα οὔτε ἀκούετο οὔτε ἐταράζετο, ἂν νὰ εἶχε κᾶσαι ἀπὸ τὸ κάμμα. Νὰ σου κ' ἔρχετ' ἐξαφνα τρεχάτος, λαχανιασμένος ὁ Παῦλος. — Βρὲ παιδιὰ, ποῦ θὰ πάμε! φωνάζει. — Ἐς τὸν ἀνεμόμυλο! — Βρὲ παιδιὰ, μὴν πάμε γιὰτ' εἶνε Νεραΐδες! Τὰ χρειαστήκαμε. — Ποῦ τὸ ξέρεις; — Ἐχθὲς τὸ μεσημέρι ἐπῆγε ἔς τὸ νησί μὲ τὴ βάρκα τοῦ πατέρα του ὁ Πανοῦτσος (ὁ Πανοῦτσος ἦτον ἀπὸ τὴν παρέα) γιὰ νὰ μαζώξῃ χιβάδες. Ἐκεῖ τὸν πῆρε ὁ ὕπνος. Τὸν ζύπνησε μιὰ βοή· τρίβει τὰ μάτια του· τὸν ἔχουν τριγυρισμένο Νεραΐδες· ἔλαμπαν, σὰν ἥλιος, ἄλλαις ἐτραγουδοῦσαν, ἄλλαις ἐλούζονταν, ἄλλαις ἐγενεθον, ἄλλαις ἐπαίζαν, ἄλλαις ἐσίμωναν καὶ τὸν ἐχάιδευαν. Τὸν ρωτοῦν — πῶς σὲ λένε; Ὁ Πανοῦτσος ἦτον ἔτοιμος νὰ μιλῆσῃ. Ἐς τὴ στιγμή συλλογίζεται πῶς ἡ Νεραΐδες πέρνουν τὴ μιλιά τοῦ ἀνθρώπου. Λοιπόν, τσιμουδιά! ὁ Πανοῦτσος βουβός. Ἡ Νεραΐδες σκύβουν, τὸν φιλοῦν, τὸν ἐρωτοῦν γιὰ χίλια πράγματα· ὁ Πανοῦτσος τίποτε. Τοῦ δίνουν ζαχαράτα, τοῦ δίνουν φαγιὰ ποῦ δὲν τᾶφαγε ποτέ του· ὁ Πανοῦτσος ἄλλως. Οὔτε τὰ τρώει, κ' οὔδὲ τὰ ἠγγίζει. Τότε ἀρχίζουν νὰ τον φοβερίζουν. Τοῦ λένε νὰ τους πῆ τ' ὄνομά του, καὶ δὲν τοῦ κάνουν τίποτε, ἀλλοιώτικα θὰ τον φᾶνε. Αὐτὸς μιλιὰ μωρὲ τοῦ βαστάει τοῦ Πανοῦτσου. Τότε ἀρχισαν νὰ τὸν δέρνουν μὲ κάτι ἀσημένιας βεργίτσαις· νὰ τὸν κεντοῦν μὲ χρυσὰ βελόνια· νὰ τον ἀπιθώνουν ἀπάνω ἔς τὰ γκάθια. Τὸ παιδί βασανίζεται, μὰ δὲν μιλεῖ ἔς τὸ τέλος ἢ Νεραΐδες ἀπόστασαν κ' ἀγρίεψαν. Κόντευε νὰ βραδιάσῃ, καὶ νά! τοῦ παρουσιάζουν ἕνα μεγάλο μεγάλο ποτῆρι γεμάτο λάδι ὡς τὸ στεφάνι. — Πιέτο, λένε, ὄλο, πιέτο ὡς τὸ λαιμὸ τὰ χέριμα, — Πνιγμένος θὰ πᾶς! Ὁ Πανοῦτσος ἀρχίζει νὰ σπαράζῃ· περιμέναν ἢ νεραΐδες νὰ τὰς μιλῆσῃ, νὰ πῆ· δὲν τὸ πίνω! ὁ Πανοῦτσος ἦπε ὄλο τὸ λάδι, μὰ δὲν ἐμίλησε. Μῶρ' ἔχει καρδιά ὁ Πανοῦτσος! Πέντε ὥραις τὸν ἐβασάνισαν. Τὴ νύχτα ἦρθε ὁ πατέρας του μ' ἕνα κόνισμα καὶ τὸν ἐγλύτωσεν. Ἀμα φάνηκε μὲ τὸ κόνισμα, κ' ἔκαμε τὸ σταυρὸ του, ἀφανίστηκαν, ἔγιναν καπνός. Ἐπῆρε τὸν Πανοῦτσο ξεψυχισμένο· εἶνε ἄρρωστος βαρεῖα, ἔχει παραμιλητά. Τᾶκουσ' ἀπὸ τὸ στόμα τῆς μάνας του! Αὐτὰ μᾶς εἶπεν ὁ Παῦλος, κ' ὅπου φύγη φύγη! Ἀπὸ τότε, κα-

πετάνιε, δὲν ζαναπάτησα εἰς τὸ νησί. Ἐβλεπ' ἀπὸ μακριὰ τὸν ἴσκιον τοῦ ἀνεμομύλου καὶ μ' ἐπικνε τρεμούλα. Νά! τώρα πρώτη φορὰ ζαναέρχομ' ἀπὸ τότε. Γι' αὐτὸ μοῦ ἦρθαν τώρα ἄθελα εἰς τὸ νοῦ ὄλα αὐτὰ τὰ ζύλα κούτσουρα. Καὶ τὸ κουτότερο παιδί δὲν πιστεύει πλέον σὲ τέτοια παραμύθια. Τώρα μόναις Νεραΐδες, ποῦ φαίνοντ' ἐδῶ πέρα, εἶνε τὰ ἔμμορφα κορίτσια ποῦ κάνουν τὸν περιπατὸ τους. Τώρα ὁ κόσμος ζύπνησε.

— Ἀλλ' ἦτον ἀληθινότερη ζωὴ ἐκεῖνη μὲ τὰ παραμύθια, παιδί μου, ἀνέκραξεν ὁ γέρον, σείων περιλύτως τὴν κεφαλὴν. Κακὴ ἐξυπνάδα εἶνε ἡ τωρινή. Τώρα τὰ παιδιὰ κυττάζουν μιὰν ὥρα προπῆτερα νὰ γίνουν ἄντρες· ντύνονται ἂν κοκκῶναις, καπνίζου, διαβάζου ἐφημερίδες, ξενυχτοῦν ἔς τὰ καφενεῖα, δὲν καταδέχονται νὰ πελαγώνουν ζυπόλυτοι ἔς τὴ θάλασσα καὶ νὰ πηγαίνου μὲ τὰς βάρκαις, μαλῶνουν γιὰ τὸν τάδε βουλευτὴ καὶ τὸν δεῖνα πρωθυπουργό, δὲν πατοῦν ἔς τὴν ἐκκλησία, καὶ ξενυχτοῦν μὲ τὰς κιθάραις. Ἀλλὰ τὸ κακὸ εἶνε ποῦ ὅταν ἐρθοῦν σὲ ἡλικία, δὲν μ'μποροῦν νὰ γίνουν ἄντρες· γίνονται ἀνθρωπάκηδες. Ἐς τὸν καιρὸ σου πιστεύατε Νεραΐδες· αἰ! λοιπόν εἴσθε καλλίτεροι εἰσεῖς ἀπ' αὐτούς. Κ' ἐμεῖς πάλι ποῦ πιστεύαμε περισσότερο ἀπὸ σᾶς, εἴμαστε καλλίτεροι ἀπ' ὄλους σας!

— Ἀἰ! ἔς τὸ δικὸ μου τὸν καιρὸ, ἐξηκολούθησεν ἐπὶ μάλλον θερμαινόμενος, — ἀλλὰ δὲν ἤμουνα πλέον παιδί, — εἶδα ἔς αὐτὸ τὸ νησί κάτι ἀληθινότερο καὶ φοβερότερο ἀπὸ τὰς Νεραΐδες· εἶδα τοὺς Τούρκους. Τὴν ἡμέρα ποῦ μ'πῆκαν μὲ προδοσίᾳ μέσα ἔς τὴν χώρα, ἤμουνα εἴκοσι χρόνων, θὰ πέρασαν τώρα πενήντα χρόνια ἀπάνου κάτου. "Ὅταν σηκώθηκε ἡ ἐπαναστάσις, οἱ δικοί μας ἐσκότωσαν τὸν Ἀγᾶ, πῆραν τὸ μύλο κ' ἐβαλαν ἐκεῖ πέρα φρουρά. "Ὅταν ὕστερα ἀπὸ ἕξι μῆνες κλεισμὸ ἐμπῆκαν οἱ Τούρκοι μὲς ἔς τὸ κάστρο, οἱ δικοί μας ὅσο τοὺς ἐβάσταγεν, ἀφ' οὗ τοὺς ἐθέρισαν ἔς τὸ τουφεκίδι, πῆραν ὅσους μ'μποροῦσαν νὰ περπατήσουν, καὶ χτυπώντας δεξιά κ' ἀριστερά, πέρασαν ἀνάμεσα, καὶ βγήκαν, καὶ τραβίχθησαν ἔς τὰ βουνά. Ἀφ' οὗ ἐβγήκαν ἀπ' τὸ κάστρο, πέντε ἀδέρφια, τὰ παιδιὰ τοῦ Τασσοῦλα, εὔρεθησαν ἔς τὴ μέση τοῦ δρόμου ξεχωρισμέν' ἀπὸ τ' ἄλλα. Μέσα ἔς τὸ κακὸ τῆς νύχτας παραστράτισαν, κ' ἀντὶ νὰ τραβήξουν ψηλά πρὸς τὸ κάστρο, βρέθησαν χαμηλά πρὸς τὴ θάλασσα κατὰ δῶθε. Βλέπουν πῶς ἐλάθεψαν, κάνουν νὰ γυρίσουν, ἦτον ἀργά. Καμμιὰ ἐκατοστάδα Λιάπηδες τοὺς κλείνουν ἀπὸ πίσω τὸ διάβα. Τὰ πέντε ἀδέρφια ρίχνονται ἔς τὴ θάλασσα, πελαγώνουν, βγαίνουν ἐδῶ πέρα. Οἱ Λιάπηδες τοὺς μυρίζονται, βροχὴ τὸ τουφεκίδι. Κυττάζουν μὴν ἀγναντέψουν ἴσθιν ἄκρη κανένα μονόζυλο, ποῦ ν' ἀγναντέψουν μέσα ἔς τὴ νύχτα!

Δὲ χάνουν καιρὸν, τραβοῦν ἔμπροσθέν, πελαγῶ-
νουν ἐστὴ θάλασσα· τὰ νερά βρῆξά· ἐπρόσμεναν νὰ
ξεμακρύνουν, κ' ἐγὼ δὲ ξέρω τί ἐπρόσμεναν.
Ψηλά τὰ καρυοφύλλα, τὸ σελάχι ἐστὸ λαϊμό,
ταῖς πάλαις ἐστὰ χέρια. Οἱ Ἀρβανίταις πέρνουν
δύο βάρκαι, μπαίνουν ὅσοι χωροῦσαν μέσα, καὶ
δὲν τοὺς ἀφίνουν νὰ ξανασάνουν ἀπὸ τὸ τουφε-
κίδι. Ἔνα βόλι σκοτώνει ἐν ἀπὸ τ' ἀδέρφια.
Τότε λένε ἀναμεταξὺ τους. — Βρὲ τί ἤμαστ' ἐμεῖς;
γυναικόπαιδα, νὰ μᾶς κυνηγοῦν οἱ Τούρκοι;
— Πᾶμε νὰ πάρουμε πίσω τὸ αἷμα τοῦ ἀδερ-
φοῦ μας. — Ἀπάνου ἐστὰ σκυλιά! Γυρίζουν ἴσα
ἀπάνου ἐστὰς κἀννας τῶν τουφεκιῶν. Οἱ Ἀρβα-
νίταις κοντοστéκονται μιὰ στιγμή ἄν ξαφνι-
σμένοι, δίχως ἀπόφασι. — Καὶ ἐστὴ στιγμή τ'
ἀδέρφια βλέποντας ἀνοιχτὴ τὴν πορτοπούλα
τοῦ ἀνεμομύλου, ὅτι βγήκε τὸ φεγγάρι, δὲν χάν-
νουν καιρὸν, καὶ πάντα τὸ πρόσωπο κατὰ τοὺς
Ἀρβανίταις ρίχνοντας βόλια καὶ ρίχνοντας κορ-
μιὰ, σιμώνουν ἐτὸν ἀνεμόμυλο, μπαίνουν, φρά-
ζουν τὴν πόρτα. Πολεμοῦνε ἀπὸ μὲς ἀπὸ τοὺς
δύο φεγγίταις, βαστοῦνε ὡς τὰ ξημερώματα.
Ποῦ νὰ σιμώνουν οἱ Ἀρβανίταις! Οἱ δύο φεγ-
γίταις εἶνε δύο ἔξυπνα μάτια ὑποῦ ἔχουν γιὰ
ματιαῖς τὰ βόλια. Ἀλλὰ κοντὰ ἐστὰ ξημερώμα-
τα οἱ Ἀρβανίταις λυσσασμένοι κατὰφεραν κ' ἐχά-
λασαν τοὺς φεγγίταις· ὁ τοῖχος ἐγκρεμίσθηκε,
βλέπει, ὅπως εἶνε τώρα, οἱ φεγγίταις ἀνοίξαν
καὶ σχίσθησαν, ἐφαίνονταν ὁ μύλος ἀπὸ μέσα καὶ
ἀπ' ἐξῶ μαυρισμένος, τρυπημένος, ἀραχνισμένος,
μισοκρυμμένος μέσα εἰς τὸν καπνὸν. Ἀπάνου κά-
του ὅπως φαίνεται καὶ τώρα. Μὰ δὲν ἐφαίνονταν
καὶ τὰ τέσσερ' ἀδέρφια. . . Ἐξάφνα, Θεέ μου! τί
εἶν' ἐκεῖνο ποῦ ἀπλώνεται καὶ κλείνει ἄν ταμ-
ποῦρι τὸν ἕνα τὸ φεγγίτη;

Καὶ ὁ Καπετὰν Μῆτρος ἀνορθωθείς καὶ τὴν
ὄψιν ἐστραμμένην ἔχων πρὸς τὸν γηραιὸν ἀνεμό-
μυλον, δὲν ἐφαίνετο ἀπλῶς ἀφηγούμενος ἀλλὰ
διδάσκων ἐν τραγικῇ ὑποκρίσει τὸ ἠρωϊκὸν δρά-
μα ἐνώπιον τοῦ ἐν συγκινήσει ἀκρωμένου νεα-
νίου. Καὶ ἔτι μᾶλλον, ἐφαίνετο οὗτος θεώμενος
ζωντανὰ ἐνώπιον αὐτοῦ ἀνελίσσόμενα τὰ γεγο-
νότα, ὡς ἐν ὑπερφυεῖ ὀπτασίᾳ, καὶ παθαινόμε-
νος καὶ μέθων ἐκ τῆς θέας αὐτῶν.

— Εἶνε στῶμα; εἶνε σακκί; τί νὰ εἶνε;
ἄχ! κορμιὰ εἶνε· εἶνε δύο ἀπ' τ' ἀδέρφια!
Πῶς εἶνε στριμωγμένα, κουλουριασμένα! τοῦ
ἐνὸς κρέμονται τὰ χέρια ἀπ' ἐξῶ· τοῦ ἄλλου
τὰ πόδια. Τὰ δύο ἄψυχ' ἀδέρφια, ἔτσι ἀντα-
μωμένα, κἀνουν μιὰ γερῆ φυλάχτρα ἐς τὰλλα
ἀδέρφια ποῦ ἀπομένουν ζωντανά. Τώρα ὁ ἄλλος
ὁ φεγγίτης δουλεύει μοναχά· ὁ μύλος ἀπέμεινε
μ' ἕνα μάτι. Ἀράπηδες, Κονιάραι, Τόσκηδες,
Γκέκηδες, ὅλοι μαζώνονται, λυσομανοῦν καὶ
χυμοῦν καὶ ρίχνουν, μὰ δὲν ἀποκοτοῦν καὶ νὰ
κοντοζυγώσουν. Ἦταν πρῶτ', ὅτι θαμπόφεγγε.

Ἐξάφνα σωμαίνει ἀπ' τὸ μύλο τὸ τουφεκί.
Ἄνοιγ' ἡ πορτοπούλα διάπλατη, γροικιέται
μιὰ φωνή «Ἔστὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ! πίσω,
σκυλιά!» καὶ πετιέται ἕνας λεβέντης, ἕνας
ἀρχιπαλλήκαρος, δράκοντας ἐς τὴ λύσσα, κ'
«Αἱ Γεώργης ἐς τὴ λάμψι. Δὲ σοῦ εἶπα τὸνομά
του; Ἦταν ὁ Τάσσος ὁ Τασσοῦλας. Τραβάει
ἴσα κατὰ τὰσκέρια, ἄν' ἰσαίτα, ἄν' βορειᾶς,
ἄν' ἀστραπή. Μωρὲ πιστεύεις, παιδί μου, μωρὲ
τὸ πιστεύεις: Κανεῖς δὲν ἀπλῶνε νὰ τὸν βαρέ-
ση κ' ὄλοι παραμερίζουν. Φθάνει μὲ δύο τρία
πηδήματα ἐς τὴ ἄκρη ἀπὸ τὸ νησί. Θάλασσα
ἔμπροστά, ρίχνεται πάλι μέσα. Ἀλλὰ δὲ ἔμπο-
ροῦσε νὰ περπατήσῃ μέσα ἐς τὰ ρήχη ὄλο κολ-
λοῦσε μέσα ἐστὸ βουίλο· πιάστηκε ἄν τὸ
ποῦλι ἐς τὰ ξόβεργα. Τότε κράζει ὄλο τ' ἀσκέρι.
— Κανεῖς μὴ τοῦ ριζῆ. Ζωντανὸν νὰ τὸν πιά-
σομε! ἐς τὸν Παπᾶ νὰ τὸν πᾶμε! Καὶ τρέ-
χουν· μὰ πρὶν φτάσουν, ὁ Τασσοῦλας μὲ τὸ πι-
στόλι του εἶχε πετάξαι τὰ μυαλά του. — Ἐσεῖς
ἐμένα! πρόφασε μοναχά νὰ εἰπῆ. Ἐπεσε, μωρὲ
παιδί μου, τὰπίστομα ἄνου ἐς τὸ νερό, κ' ἔβάρησαν
τρίγυρω του κόκκινα τὰ νερά. Δὲς καὶ ἦταν
θεόρατος χρυσοδέλφινος ποῦ τὸν ἔριξε τὸ βόλι
τοῦ κυνηγοῦ. Χάθηκε γιὰ μιὰ στιγμή καὶ πάλι
ξαναφάνηκεν. Ἐκείνη τὴν ὥρα πρωτόβγαίνει ὁ
ἥλιος, καθὼς ἐβγήκε καὶ τώρα, καὶ πρωτολαμ-
πύρισε ἐς τὴ σθυμένην ὄψιν του καὶ ἐστ' ἄρμα-
τά του. Πέρα ἐς τὸ νησί οἱ Τούρκοι λὲς κ' ἐμε-
ναν ἀκόμα μισοκρυμμένοι ἀπὸ τοῦ καπνοῦ τῆ
θολούρα, ἄν' δαίμονες μὲς ἐς τὴν κόλασι.
Ἐκεῖνος ἄστραφτε. . . .

— Ἄν' νᾶβγαίνειν ἀπὸ τὴν ὄψιν του κ' ἀπὸ
τ' ἄρματα του ἡ ἀνάστασις τοῦ Γένους! συνε-
πλήρωσαν ὁ νέος τοὺς λόγους τοῦ γέροντος διὰ
λυρικῆς εἰκόνας.

Πολλάκις εἶχεν ἀκούσει ἐξιστορούμενους
ἄθλους τῆς Ἐπαναστάσεως, καὶ θαυμασιωτέ-
ρους ἔτι· ἀλλ' οὐδέποτε ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ
τοιαύτη ἀφήγησις εἰσεχώρησε βαθύτερον τῆς
ἀφηγήσεως τοῦ καπετὰν Μήτρου. Πρὸ λεπτῶν
τινῶν ἀπὸ τοῦ ἀπέναντι ἀκρωτηρίου, τοῦ ἀπο-
τόμως ἀνορθομένου καὶ ἀγρίως μέσφ τοῦ παν-
ταχόθεν ἀνοικτοῦ καὶ ἰλαροῦ ὀρίζοντος, εἶχεν
ἀνατελεῖ ὁ ἥλιος διαποικίλλων τὴν τρικάρηνον
τοῦ ὄρους κορυφὴν διὰ μακρᾶς σειρᾶς ροδοχρῶν
ἀραβουρηγμάτων, καὶ κατακλύζων τὴν ἀκτὴν
δι' ἀκτίνων, ὡσαύτ' ἐξεκένωσε κατ' αὐτῆς ἀπαντα
τὰ βέλη τῆς χρυσοῦς φαρέτρας του ὁ αἰώνιος
ἄρματηλάτης. Μετὰ τοῦ ἡλιακοῦ φωτός χαρὰ
καὶ ἀγαλλίασις διεχύνετο ἐν τῇ φύσει. Ἦκούοντο
τερετισμοὶ πτηνῶν, ἠδύπαθῆς φρικίας διεκίνοι
τὰ τέως ἤρεμα ὕδατα, ἀπαλά κυμάτια ἐσθέ-
νουντο ἀβρῶς ἐπὶ τῆς ἄκρας τοῦ νησιῦ, καὶ δὲν
διέκρινες ἂν ἦτον φλοῖσθος κύματος ὁ φλοῖσθος

των ἢ ἦχος φιλήματος. Ἐκλεουκοὶ λάροι ἐπε-
φαίνοντο μετὰ κλαγγῆς κατερχόμενοι πρὸς
ἄγραν ἰχθύων, καὶ ἀπὸ τῶν πλοιαρίων ἀν-
τήχουν μυριάκις ἐπαναλαμβανόμενοι οἱ πυροβο-
λισμοὶ τῶν κυνηγῶν βελλόντων κατὰ νησσῶν
καὶ φαλαρίδων. Θεῖα τις πανήγυρις ἐτελεῖτο ἐν
τῷ αἰθέρι. Καὶ ὑπὸ τὴν ἐντύπωσιν τῆς ἱστορίας
τοῦ Τάσσου Τασσοῦλα ὄλον ἐκεῖνο τῆς φύσεως
τὸ γοητεύμα εἰσέδυν ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ Τιμοθέου
καὶ μετουσιούτο ἐν αὐτῇ εἰς πόθον ἄφατον, εἰς
δίψαν ἠρωϊσμοῦ.

— Αὐτὸς εἶνε θάνατος, ἀνεφώνησεν ἔτσι νὰ
πεθαίνης, τὸ καταλαχθαίνω!

— Ὅλα αὐτὰ ποῦ σοῦ εἶπα, παιδί μου, μοῦ
τὰ εἶπεν ἄνθρωπος ποῦ τὰ εἶδε μὲ τὰ ἴδια του
τὰ μάτια. Θεὸς χωρὲς τον! ὁ κύρ Ἀποστό-
λης τὰ εἶδε, κρυμμένος ἐδῶ πέρα πίσω ἀπὸ
μιὰ τρυπημένη παληόβαρκα, χωμένος ἐς τὸ
νερὸ ὡς τὸ λαϊμό. Τὸν ἐκυνήγησαν κ' αὐτὸν οἱ
Ἀρβανίταις, καὶ τοὺς ξέφυγε κ' ἐχώθηκ' ἐκεῖ
πέρα· καλὸς κρυψῶνας· ὀλίγα βήματα μακρὰ
ἀπὸ τὸν ἀνεμόμυλο. Ἀκουσε καὶ εἶδε μὲ ταύ-
τιά του καὶ μὲ τὰ μάτια του. Σοῦ τὰ εἶπα μὲ
τὸ νὶ καὶ μὲ τὸ σίγμα ὅπως μοῦ τὰ εἶπεν. Ὁ
κακομοῖρης ὁ Ἀποστόλης τρεῖς ἡμέραις ἐμεινε
χωμένος πίσω ἀπ' τὴν παληόβαρκα. Ἐδῶσε ὁ
θεὸς καὶ δὲν τὸν ἐπῆραν χαμπάρι. Τὴν τρίτην
τὴν ἡμέρα πέρασ' ἕνα κεφαλλονῆτικο καΐκι
καὶ τὸν ἐσυμμάζωξε. Ἄν' ῥωτᾶς καὶ γιὰ μένα,
ἐγὼ ἤμουν τότε μαζί μὲ τὸν Καραϊσάκη.

Ἐν ᾧ μετὰ τινὰς στιγμὰς ἀπεχωρίζοντο ὁ
νέος καὶ ὁ γέρον, ὁ ἥλιος διηύγαζεν ἐπὶ τοῦ
ἀνεμομύλου ὡς μεδιᾶμα ἐπὶ ἑκατοντούτους.

(Ἐπετα τὸ τέλος).

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ.

ΚΡΗΤΗ ΚΑΙ ΚΡΗΤΕΣ

[Συνέχεια· ἴδε προηγούμενον φύλλον].

Δ.

Ἐτρέπημεν πρὸς βορρᾶν κατευθυνόμενοι πρὸς
τὸ Ἡράκλειον, ὅπερ ἦν τὸ τέρμα τῆς μικρᾶς
ἡμῶν ἀνά τὸ ἐσωτερικὸν ἐκδρομῆς. Ἀφέντες
ἔπισθεν τὸ χωρίον «Ἁγία Βαρβάρα» καὶ πρὸς
ἄρκτον κατευθυνόμενοι πάντοτε, εἰσήλθομεν,
μετὰ τινῶν ὠρῶν πορείαν, εἰς τὴν ὠραιάν ἐκπρ-
χίαν τοῦ Μαλεβουζίου, ὁ οἶνος τοῦ ὁποῦ τοιαύ-
της δικαίας φήμης ἀπήλασε κατὰ τοὺς παρελ-
θόντας χρόνους, ἀπολαύει δ' εἰσέτι σήμερον.
Μειονέκτημα μέγα, καθ' οὗ οὐδεὶς νὰ προνοήσω-
μεν, ἦν ὅτι δὲν εἶχομεν μεθ' ἡμῶν εἰδήμονα τῶν
τόπων ὁδηγόν, δυνάμενον νὰ δείξῃ τὰς ἱστορι-

κὰς τῆς Κρήτης τοποθεσίας, καὶ τὰ μέρη ἄτινα
ἐκλείσαν αἱ κατὰ τῶν Ἐνετῶν καὶ κατὰ τῶν
Τούρκων ἐπαναστάσεις τῶν Ἑλλήνων Κρητῶν.
Ἄνευ τοιοῦτου πεπειραμένου ὁδηγοῦ ἐχωροῦμεν
ψηλαφητῆ σχεδὸν ἀναζητοῦντες τὰς θέσεις
ἀρχαίων πόλεων, ὅσαι ἐγνωρίζομεν ὅτι παρέ-
κειντο ἢ ἀφίσταντο μικρὸν τῆς ὁδοῦ, ἀλλ' οὐ-
δεμίαν ἐπικουρίαν ἔχοντες, καὶ ἐπειγόμε-
νοι νὰ φθάσωμεν εἰς Ἡράκλειον, ἠκολουθοῦ-
μεν, μετὰ τινος δικαίας δυσφορίας, τὴν πορείαν
ἡμῶν. Ἡ ἐπαρχία τοῦ Μαλεβουζίου, ἦν διεσχί-
σαμεν κατὰ μῆκος, εἶναι ἐκ τῶν ὠραιοτάτων τῆς
Κρήτης. Πλοῦσια χωρία, κωμοπόλεις μᾶλλον,
ὡς ὁ Ἅγιος Μύρων, ἐφαίνοντο ἐπὶ τῶν προπύλων
καὶ τῶν κορυφῶν ὠραίων λοφίσκων. Ἡ ἐλαία
καὶ ἡ ἄμπελος ἀκμάζουσιν ἐκεῖ, ὅπως καὶ εἰς
τὰ πλεῖστον μέρη τῆς νήσου. Ἡ ἐπαρχία περι-
λαμβάνει ἐξαίρετους τοποθεσίας, καὶ τῶν θέσεων
ἢ ποικιλία καὶ ἡ καλλονὴ καθίστησιν ἀκοπω-
τέραν τὴν σχετικῶς μακρὰν ἀπὸ Γορτύνης εἰς
Ἡράκλειον ὁδόν. Τὰς ἀναμνήσεις τῶν ἀρχαιο-
τάτων τῆς Ἑλλάδος χρόνων διεδέχοντο ἡδὴ
ἀναμνήσεις λυπηραῖς τῆς Μεσαιωνικῆς ἐποχῆς,
ὅτε τοιοῦτον περιφανὲς πρόσωπον διεδραμάτισεν
ὁ Χάνδαξ, καταστάς τὸ κέντρον μεγάλων πολε-
μικῶν ἐργασιῶν, καὶ ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐνιαυτῶν
προκαλέσας ἀπερισπάτως τὸ κύριον ἐνδιαφέρον
σὺμπαντος τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου καὶ τοῦ
μωαμεθανικοῦ. Τὰ περιφανέστατα, ἀπὸ ἀνατο-
λικῆς ἀπόψεως, πολεμικὰ γεγονότα τῆς ἀπὸ
τοῦ 1571 ἄχρι τοῦ 1669 διαρρυσάσης ἑκα-
τονταετηρίδος εἰσὶν ἀναντιρρήτως, διὰ τὰς συν-
επειὰς αὐτῶν, ἡ περὶ τὴν Ναύπακτον πανω-
λεθρία τοῦ Τουρκικοῦ στόλου, καὶ ἡ διὰ τῆς
ἀλώσεως τοῦ Χάνδακος ὑποταγὴ τῆς Κρήτης
εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ ἡ ἐντελής σχεδὸν ἀπο-
πομπὴ ἀπὸ τῆς νήσου τῶν Ἐνετῶν. Ἡδύνατό
τις μάλιστα νὰ προσθήσῃ, ὅτι ἡ κατὰ τὸ 1669
ἄλωσις ὑπὸ τῶν Τούρκων τοῦ Χάνδακος ὑπέβρ-
ξε τὸ περιφανὲς ἀντιστάθμισμα τῆς κατὰ τὸ
1571 ἡττης τοῦ τουρκικοῦ στόλου περὶ τὴν
Ναύπακτον. Ὁ εἰκοσιπενταετής ἐν Κρήτῃ
ἀγὼν τῶν Τούρκων κατὰ τῶν Ἐνετῶν, καὶ ἡ
ὑπερδιετὴς πολιορκία τοῦ Χάνδακος πρόκεινται
δύο τῶν σπουδαιωτάτων πολεμικῶν ἔργων, ἄτινα
ἐχαρακτήρισαν τοὺς ἐπιμνησθέντους καὶ μακροὺς
τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πολέμους μεταξὺ τοῦ Πα-
πισμοῦ καὶ τῆς Ἐνετίας ἀφ' ἐνός, καὶ τοῦ Μωα-
μεθανισμοῦ ἀφ' ἑτέρου. Θλιβερωτάτη ἦν τότε
ἡ τύχη τῶν δούλων Ἑλλήνων, καὶ ἐξόχως δυσ-
οίωνος ἡ ἐκ τῆς νίκης ἢ τῆς ἡττης προσδοκία. Ἐν
τῇ ναυμαχίᾳ τῆς Ναυπάκτου ἄφθονον ἔρρευσε τὸ
Ἑλληνικὸν αἷμα. Τὰ πληρώματα τῶν Ἐνετικῶν
γαλερῶν περιεῖχον πλείστους Ἑλληνας, ἀλλ'
οὐδεμίαν ἐκ τῆς νίκης ὠφέλειαν ἀπεκομίσαντο
οἱ Ἕλληνες Χριστιανοὶ, οὐδὲ τὴν βαρεῖαν δε-

σποταίαν τῶν προπετῶν Ένετῶν εἶδον, καὶ ἐπ' ἐλάχιστον κἄν, μειωθεῖσαν ἢ τραπέισαν ἐπὶ τὸ ἠπιώτερον. Ἑλληνικὸν αἷμα ἱκανὸν ἐχύθη ἐπίσης ἐν τῇ μακρᾷ κατὰ τῶν Τούρκων πάλῃ εἰς τὸ Ἀρχιπέλαγος καὶ τὴν Κρήτην. Ἀλλ' οὐδὲ τότε τῶν δούλων Ἑλλήνων ἡ τύχη ἀπέβη ὀλιγώτερον ὀδυνηρά. Βαρέως φέροντες οἱ Κρήτες τὴν ὕβριν καὶ τὴν ἀγέρωχον συμπεριφορὰν τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ πολιτικοῦ κόσμου τῆς Δύσεως προσείδον, μετὰ τινος ἀπαθείας, τὸν Τουρκικὸν στόλον λοξοδρομοῦντα παρὰ τὰς Κρητικὰς ἀκτὰς, καὶ δὲν ἐφάνησαν ὑπερμέτρως πρόθυμοι νὰ χύσωσι νέον αἷμα ὅπως ἐπὶ μᾶλλον στερεοποιήσωσι τὰ ἴδια δεσμά, καὶ τῶν Ἑνετῶν τὴν ἀνυπόφορον κυριαρχίαν. Πρὸς τιμὴν τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ, καὶ τῶν Ἑλλήνων καθόλου, δεόν νὰ ῥηθῆ ὅτι οὐδεὶς Ἑλλήν προσεφέρθη νὰ ἀγοράσῃ τὰ Ἑνετικὰ ἀξιώματα καὶ τοὺς τίτλους τῶν Πατρικίων οὓς ἡ χρημάτων στερουμένη Ἑνετία ἀντὶ χρημάτων ἐδημοπράτει τότε εἰς τὰς ἡδούς πρὸς ὕβριν τῆς ἰδίας ἀξιοπρεπείας. Τότε πρῶτον μειλιχωτέρᾳ ἀπέβη ἡ γλῶσσα τῶν δεσποτῶν πρὸς τοὺς Κρήτας, ἀλλ' ἐλάλει ἡ ἀνάγκη καὶ ἡ ὑποκρίσις, οὐχὶ δὲ καὶ τῶν δολίων Ἑνετῶν ἡ προαίρεσις. Παρὰ πᾶσαν τὴν μεγαλοφυῶν τοῦ Μοροζίνη ὁ Χάνδαξ ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν ἐπιπεν ὑπὸ τὴν σιδηρᾶν πολιορκτικὴν ζώνην, καὶ τὴν ἀκάματον ἐπίθεσιν τοῦ Κιουπρουλῆ. Ἦτο τότε τὸ ἔτος 1669. Ἐντρομος ἡ Ἑνετία ἀπετάθη πρὸς τὸν Πάπαν, τὸν κίνδυνον τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπισείουσα, καὶ ταχεῖαν ἐπιζήτουσα τὴν ἀρωγήν, ὅπως σωθῆ ὁ Χάνδαξ καὶ ἡ Κρήτη. Ὁ Λατινικὸς κόσμος ἐθορυβήθη, Γαλλικὸς δὲ στόλος, μετὰ στρατοῦ ἀποβατικοῦ, ἐνεφανίσθη τὸν Ἰούνιον τοῦ 1669 ἔμπροσθεν τοῦ Χάνδακος, τῆς Κανδίας τῶν Λατίνων, τοῦ Μεγάλου Κάστρου, τοῦ Ἡρακλείου τῶν Ἑλλήνων. Ἡ ἀτυχία παρηκολούθησε τὰς ποικίλας τοῦ Μοροζίνη καὶ τοῦ Γάλλου στρατάρχου ἐξόδους. Ὁ Χάνδαξ ἔπεσεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Κιουπρουλῆ, ἡ Κρήτη παρεδόθη δυνάμει συνθήκης εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ οἱ ἀποπεμφθέντες ἀπὸ τῆς νήσου Ἑνετοὶ κατώρθωσαν νὰ τηρήσωσιν ὑπὲρ ἑαυτῶν τὰ φρούρια καὶ τοὺς ναυτικούς σταθμούς τῆς Γραμβούσης, τῆς Σούδας καὶ τῆς Σπιναλόγγας, ὁπόθεν κατὰ τὸ 1715, ἀπεδιώξαν αὐτοὺς οἱ Τούρκοι. Δὲν δύναται τις νὰ εἴπῃ μετὰ θετικότητος ἴαν εἶναι τῆς φαντασίας ὑπερβολὴ ἡ βεβαίωσις, ὅτι περὶ τοὺς 30,000 Ἑνετοὶ καὶ 120,000 Τούρκοι ἔπεσαν κατὰ τὴν ἀξιωμαθνήν τε καὶ μακρὰν τοῦ Χάνδακος πολιορκίαν ἢ, ποιητικῆ ἀδείας, ὁ Βύρων παρομοιάζει πρὸς τὴν πολιορκίαν τῆς Τροίας. Ἀναντίρρητον ὅμως εἶναι, ὅτι λόγω αἵματος, χρυσοῦ, καὶ συνειπιῶν ἡ πολιορκία τοῦ Χάνδακος καὶ ἡ ἀλωσις τῆς Κρήτης ὑπῆρξεν ὑπὸ πᾶσαν ἐποψίν ἀξιοση-

μείωτος. Κακῶς ἔχοντες ἀπεδιώχθησαν τῆς νήσου οἱ Ἑνετοὶ, ἀλλ' ἡ δουλεία δὲν ἀπεδιώχθη μετὰ τῶν δεσποτῶν. Ἀντικατάστασις κυρίου ἐγένετο ἀπλῶς, καὶ τὸν ὕδριστὴν, τὸν εἰρωνα, τὸν ἀλαζόνα Ἑνετὸν διεδέχθη ὁ Ὄθωμανός. Ἡ Τουρκικὴ ἰσχύς ἐξετάθη τότε ἐφ' ἀπασαν τὴν νῆσον, καὶ εἰς τὰς εὐκάρπους αὐτῆς κοιλάδας ἐνεκατέστησαν μετὰ μικρὸν Ὄθωμανοὶ ὀπλίται καὶ ἄποικοι ἀρπάσαντες τὰς γαίας τῶν Χριστιανῶν, καὶ εἰς δουλείαν ἐξίσου σκληρὰν τηρήσαντες τοὺς ἠρωϊκοὺς ἀλλ' ἀτυχεστάτους Χριστιανούς.

Παραπλήσιαι σκέψεις ἀπησχόλουν τὸν νοῦν τὴν ὥραν καθ' ἣν, διαβάντες τὰς θύρας τοῦ φρουρίου, εἰσεδύσαμεν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Ἡρακλείου. Ἐλέχθη ἡδὴ, ὅτι ἡ πόλις εἶνε κτίσμα τῶν Σαρακηνῶν, ὠκοδομήθη δὲ παρὰ τὰ εἰσέπεικα καὶ διὰ τῶν συντριμμάτων τῆς Κνωσσού, μετὰξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ ἀρχαίου Ἡρακλείου, τοῦ ὡς ἐπίνειον τῆς Κνωσσού χρησιμεύοντος, ἐξ οὗ ἴσως ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα. Ἐσωτερικῶς ἡ πόλις, παρὰ τοὺς μακροὺς καὶ πεπλατυσμένους αὐτῆς δρόμους, καὶ τὴν σχετικὴν καθαρότητα, φαίνεται ἐντελῶς Τουρκικῆ. Οἱ μιναρῆδες ἐγείρονται εἰς τὰ ὕψη, καὶ τὸ Ὄθωμανικὸν στοιχεῖον ἐπικρατεῖ, χωρὶς ὁμως καὶ νὰ ἀκμάζῃ. Οὐδὲ στάσιμον κἄν εἶναι τὸ ὑνάντιον ὀπισθοδρομεῖ, καὶ ἡ αὐτῆ, ὅπως καὶ πανταχοῦ τῆς Κρήτης διαφορὰ τῶν ὄρων τῆς προόδου καὶ τῆς ζωῆς παρατηρεῖται καὶ ἐν Ἡρακλείῳ πρὸς ὄφελος καὶ ἐπαινον τῶν Χριστιανῶν. Μείζονα περισώζονται ἐκεῖ τὰ ἴχνη τῆς Ἑνετικῆς κυριαρχίας. Τὰ τεῖχη τῆς πόλεως, ἀξιοθαύμαστα διὰ τὸ εὖρος καὶ τὴν στερεότητα αὐτῶν, φέρουσι, κατ' ἀποστάσεις, ἀνάγλυφον τὸν Ἑνετικὸν λέοντα, καὶ ἐνιαχοῦ ἐπιγραφὰς Λατινιστί. Εἰς μίαν τούτων ἀνέγκων τοῦ Μορσένιγου τὸ ὄνομα. Ἀξιοθέατον λόγῳ ὕψους, ἀρχιτεκτονικῆς, καὶ εὐρύτητος εἶναι τὸ ἐπὶ τῆς πλατείας ὁδοῦ πεφορτωμένον Ἑνετικῶν ἐμβλημάτων μέγαρον, τὸ χρησιμεῖον σήμερον ἀντὶ πολεμικοῦ μουσεῖου. Ἀτυχῶς δὲν κατώρθωσα νὰ τὸ ἐπισκεφθῶ. Τηροῦνται ἐκεῖ, ὡς ἔμαθον, πλήρεις μεσαιωνικῶν ὄπλων, πυροβόλων, καὶ βελῶν Κρητικῶν συλλογαί. Τὰ τελευταῖα ταῦτα ἀναμιμνήσκουσι, ὅτι κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Χάνδακος οἱ Κρήτες τοξόται ἐκίνησαν τὸν θαυμασμὸν τῶν ἐπιστημόνων Γάλλων στρατηγῶν καὶ ἀξιωματικῶν, καὶ ἀνεκάλεσαν, διὰ τῆς εὐθυβολίας καὶ ταχύτητος αὐτῶν, τοὺς περιωνύμους τοξότας τῶν ἀρχαίων καὶ ἐκλεῶν τῆς Κρήτης ἡμερῶν. Θεῖος ἀξίος εἶναι ἐν Ἡρακλείῳ ὑπερμεγέθης στρατῶν Τουρκικός, εἰς κεντρικώτατον ἀλλ' ἀπόρρονον τῆς πόλεως μέρος ἐγείρομενος. Ὁ Μητροπολιτικὸς ναὸς τοῦ ἁγίου Μηνᾶ, νεόδμητος καὶ οὐπω περατωθείς, κινεῖ, διὰ τὸ μέγεθος αὐτοῦ, τὴν εὐχαρίστησιν τοῦ θεομένου. Αἱ προϋπάρχουσαι Χριστιανικαὶ

ἐκκλησίαι μετετράπησαν πᾶσαι εἰς τεμένη. Ἀξιοθέατον εἶνε ἐπίσης καὶ ἀγαλμὰ τι ἀκέφαλον ἐπὶ τινος κρήνης ἐγείρομενον, καὶ ἐκ Γόρτυνος πιθανῶς μετενεχθὲν εἰς Ἡρακλείον. Τὸ λευκὸν τοῦτο ἀγαλμα ἔχρωμάτισαν διὰ βαφῆς μελανῆς καὶ ἐρυθροειδούς αἰθίοπες Ὄθωμανοί, ἄγνωστον τίνος ἐνεκα, ὡς δ' ἔμαθον τρέφουσι εἰδὸς τι σεβασμοῦ πρὸς τὸν ἀνδριάντα ἐκεῖνον.

Πλειότερον πάσης ἄλλης Κρητικῆς πόλεως ἀκμάζει ἐν Ἡρακλείῳ ὁ πνευματικὸς βίος. Ἡ πόλις ἔχει πλήρες γυμνάσιον, ἀριστα κατηρητισμένον, εὐδοκίμωτατα λειτουργοῦν, καὶ τὸ ἀπολυτήριον τοῦ ὁποῖου παρέχει δικαίωμα ἐγγραφῆς εἰς τὸ ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον. Ἐν τῷ συνιστασθαι εἶναι ἡ βιβλιοθήκη τοῦ γυμνασίου, ἐξάρτημα τῆς ὁποίας θεωρεῖται ἡ ἐπαρκὴς συλλογὴ ὀργάνων πειραματικῆς φυσικῆς, καὶ κηροπλάστων ἐντοσθίων καὶ μελῶν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, εἰς τὴν ἐντελεστέραν προπαίδειαν τῆς ἀνθρωπολογίας συντελούντων. Ἐπιστημονικὸν καὶ ἐκπαιδευτικὸν σωματεῖον, μεγάλην περιποιῶν εἰς τὴν πόλιν τιμὴν εἶναι ὁ Σύλλογος, ὡς ἀποκαλεῖται τὸ λόγιον καὶ φιλάρχιον σῶμα. Οὐχὶ διὰ τὸ Ἡράκλειον ὅπου, δι' εὐνοήτους λόγους, πολλὰ πιθανῶς θὰ ἐβλάστησαν τὰ κωλύματα πρὸς κκαρτισμὸν καὶ τὴν εὐρυτέραν τοῦ ἐπιστημονικοῦ σώματος λειτουργίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ πᾶσαν ἄλλην ἐλευθέραν πόλιν, Σύλλογος οἶος ὁ τοῦ Ἡρακλείου, θὰ ἀπετελεῖ τῆς πόλεως τιμὴν, καὶ θὰ ἐλογίζετο ἀσφαλῆς γνώμων τοῦ καλαισθητοῦ τοῦ λαοῦ, καὶ τῶν πνευματικῶς ὑπερέχων. Ὁ Σύλλογος ἀποτελεῖται ἐξ ἐγκριτῶν πολιτῶν, καὶ τῶν ἐν πᾶσι τοῖς κλάδοις λογίων. Διὰ τῶν ὀλίγων χρηματικῶν μέσων, ἅτινα ἐμὸχθησε νὰ ἀνεύρῃ, φιλοτίμως δὲ μοχθεῖ ἡδὴ νὰ πολλαπλασιάσῃ, ὁ Σύλλογος ἠγόρασε βιβλία πρὸς διδασκαλίαν τῶν ἐν ταῖς φυλακαῖς κρατουμένων, παρέχει αὐτοῖς τὴν δαπάνην πρὸς ἀγορὰν γραφικῆς ὕλης, ἠγόρασε τὴν συλλογὴν τῶν ὀργάνων τῆς πειραματικῆς φυσικῆς, καὶ ἐπεδιώξε, καὶ ἐν μέρει ἐπέτυχε, τὸν κκαρτισμὸν βιβλιοθήκης, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ τὰ περὶ Κρήτης εἰς ἀπάσας τὰς γλώσσας γραφέντα καὶ δημοσιευθέντα. Ἀλλ' ὅτι τιμᾷ ἰδιαίτερος τὸν Σύλλογον τοῦ Ἡρακλείου, καὶ ἀναδεικνύει οὐ μόνον πολυτιμοτάτην τὴν ἑδρυσιν καὶ τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐνδιαφέροντος πολυ γενικωτέρου καὶ σκοπιμωτέρου, εἶναι ἡ σύστασις τοῦ ἀρχαιολογικοῦ ἐν Ἡρακλείῳ Μουσείου, οὗτινος ὁ Σύλλογος ἔλαβε τὴν εὐτυχῆ πρωτοβουλίαν. Τὸ ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον τιμᾷ ἀναμφισβητήτως τὴν πόλιν, καὶ τοὺς ἰδρυτάς καὶ προστάτας αὐτοῦ. Εἶναι μικρὸν ἔτι, ἀλλὰ τῶν ἐπιστημόνων, τῆς φιλοτιμοτάτης ἐλληνικῆς νεολαίας τοῦ Ἡρακλείου, καὶ τῶν Κρητῶν καθόλου ἡ πρὸς τὴν προγονικὴν δόξαν προσήλωσις καὶ λατρεία

ὕπισχνεῖται, ὅτι ταχεῶς τὸ Μουσεῖον τῆς πόλεως θὰ πλουτισθῆ διὰ νέων ἐτι εὐρημάτων καὶ προσφορῶν. Τὸ Μουσεῖον τοῦ Ἡρακλείου εἶναι τοπικόν, κατὰ τὴν στενὴν αὐτοῦ ἐνοιαν, περιλαμβάνει δηλαδὴ τὰς ἐν Κρήτῃ εὐρεθείσας ἀρχαιότητας, καὶ τὰ ἄλλα ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν ἀντικείμενα, ὅσα ἦτο δυνατόν νὰ μετακομισθῶσι καὶ νὰ κατατεθῶσιν ἐν τῷ Μουσείῳ. (1) Χώρα οὐα ἡ Κρήτη, κοιτὶς τῆς Ἑλληνικῆς μυθολογίας καὶ τοῦ πρωτογενοῦς Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, γεννήσασα τὸν Μίνωα καὶ τὸν Ἐπιμενίδην, ἐγείρασα τὸ ἐντελέστερον τῆς ἐποχῆς νομοθετικὸν οἰκοδόμημα, ἑκατὸν σχοῦσα πόλεις, καὶ εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς καλλιεργήσασα τέχνην, ἐπιστήμην, καὶ ἄλλην ποικίλην ἀνάπτυξιν, τοιοῦτον δὲ τρέφουσα σήμερον πληθυσμὸν καὶ τοσοῦτους λογίους, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ καθυστερήσῃ ἐν τῷ φιλοτίμῳ δρόμῳ ὄν εὐτυχῶς, ἀπὸ ἱκανῶν ἤδη χρόνων, ἔτεμον τοῦ ἐλευθέρου Κράτους οἱ πληθυσμοὶ καὶ τοῦ γείτονος οἱ Ἑλληνικοὶ. Εἰς τὸ ἔργον ἀπεδύθη ὀλοψύχως τὸ ἐγκριτον τοῦ Ἡρακλείου σωματεῖον, ἡ δὲ μεγάλη ἐπιτυχία καὶ ἡ μείζων οἰωνιζομένη ἀμείβει τοὺς εὐγενεῖς ἐργάτας ἐπὶ τοῖς κόποις αὐτῶν, καὶ κρατύνει ἐν τῇ προσδοκωμένῃ πλουσιωτέρᾳ ἐργασίᾳ τοῦ μέλλοντος. Ἀρκούμαι ἀναγράφων ὅτι τοσοῦτον

(1) Δίδω ὡς ἀκολουθοῦσι πρόχειρον σημείωσιν τῶν ἀξιολογητέων κειμηλίων τοῦ ἐν Ἡρακλείῳ Μουσείου, ἅτινα μοὶ ἐπέδειξαν φιλοφρόνως τὸν Ἀπρίλιον ε.ε.

Ἰδαία. 8 ἀσπίδες, ἐν αἷς διαπρέπει ἡ φέρουσα τὸν Ἡρακλῆ ἐπὶ ταύρου βαλίνοντα καὶ ἀπαράσσωσα λέοντα· 2 φιάλας χαλκᾶς με γλυφὰς φοινικίτης τέχνης· 2 φιάλας ἀναθηματικῆς με ἐγγεγλυμμένα ζῶα· 5 μεγάλους λέβητας· 3 πόδας τρίποδος καὶ πολλὰ τεμάχια τοιοῦτων· 1 ἀγαλμάτιον χαλκοῦν ἀρχαιώτατον· 1 ἄσιον ἀναθηματικὸν φέρον ἐγγεγλυμμένον τὸν Ἑρμῆν· πολλά τεμάχια ἀναθήματος ἐκ χυτοῦ χαλκοῦ, φέροντος παραστάσεις ζώων, πολεμιστῶν ἐνὸς ἄρματος, καὶ τριήρους μετὰ ἐπιβατῶν πόρπην χαλκῆν ἀκεραίαν· πολλάς περόνας χαλκᾶς καὶ ἱκανὰ ἄλλα χαλκίνα δευτερευούσης ἀξίας· πολλά βεῖλη σιδηρᾶ· ἕνα μικρὸν λέοντα ἐξ αἰγυπτιακῆς πορσελάνης· 1 ἀγαλμάτιον φοινικικὸν με ἱερογλυφικὴν ἐπιγραφὴν· 3 βελόνες ἐξ ὁστοῦ προϊστορικῆς ἐποχῆς· 1 μικρὸν μαχαίριον ἐξ ὕψιανθου λίθου· ἐπιγραφὴν ἐπὶ ὀστράκου διὰ **Ἰδαίῳ Εὐχῆν Ἀστῆρ Ἀλεξάνδρον.** Πῆλινα ἀγγεῖα ἐξ Ἐλύρου, Φαλασσᾶρης, Κνωσσού, Ἀεῦ καὶ ἄλλων Κρητικῶν πόλεων. Τινὰ τῶν ἀγγείων τούτων εἶσι Μυκηναϊκοῦ ῥυθμοῦ· τρεῖς πίθους μεγάλους ἀρχαιωτάτους ἐκ Κνωσσού· πλείστας πηλῖνας κόρας ὄν τινες παριστάσι τὴν Ἀφροδίτην κατὰ τὸν Κυπριακὸν λεγόμενον τρόπον ἐργασίας· λαίμον πίθου ἐκ Λύττου με ἀνάγλυφα παριστάσι τῆς ἵππεως· μέγα μάρμαρον ὄλιως ἀκεραίων 2 μ. ὕψους παριστάσι ἀσκληπιᾶδην· πολλὰ ἄλλα ἀγάλματα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον κεκολωθέντα· διαφόρους ἐπιγραφὰς· μία τούτων, μοναδικῆ ἴσως εἰς τὸ εἶδος τῆς, δὲν εἶναι γλυπτὴ ἀλλὰ ΓΡΑΠΤΗ. Τεμάχιον νόμου περὶ ἀγορᾶς καὶ πωλῆσεως ζώων· μίαν λάρνακα μαρμαρίνην με σκηρικὴν παράστασιν ἀνάγλυφον ἐπὶ τῆς προσθίας πλευρᾶς· μίαν πηλῖνην λάρνακα ἀρχαιωτάτην ὄλιως ἀκεραίων με γραφὰς. τεμάχια λαρνακῶν πηλῖνων με ἀναγλύφους παραστάσεις πολεμικῶν ἢ κυνηγετικῶν σκηνῶν. χρυσὴν Νίκην βάρους 15 γραμμαρίων, κομφοτάτην καὶ ἀξιοσημειωτοὺν ὑπὸ πᾶσαν ἑποψίν· δακτυλίων χρυσοῦς· ἑνωτῖα· ἅτινα ἔφερον ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων των αἱ ἀρχαῖαι Ἑλληνίδες· χαλκοῦς πελέκις, λόγχας, ἐγχειρίδιον τρίγωνον· 4 κεφαλὰς, Τιβέριον, Γερμανικοῦ, Ἀγριππίνης, Καλλιγούλα κτλ.

ἐξετιμῆθησαν ἐν Εὐρώπῃ αἱ ἀρχαιολογικαὶ ἐργασίαι τοῦ Συλλόγου τοῦ Ἡρακλείου, ὥστε τὸ Αὐτοκρατορικὸν Γερμανικὸν Ἰνστιτούτον ἐσπευσεν νὰ ὀνομάσῃ ἐπίτιμον αὐτοῦ μέλος τὴν ἀκάδημον τοῦ Συλλόγου πρόεδρον κ. I. Χατζηδάκην ἱατρόν, τιμῶν καὶ αὐτὸν προσωπικῶς, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ, ὡς προέδρου, σκοποῦν νὰ τιμῆσθαι τὸ διακεκριμένον τοῦ Ἡρακλείου Ἑλληνικὸν σωματεῖον.

(Ἔπεται συνέχεια).

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΠΑΓΑΝΕΛΗΣ

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ ΤΖΙΑΦΙΑ

Διήγημα Γεωργίας Ἐλλιου

Μετὰφρασις Ἀριστοτέλους Η. Κουρτίδου.

(Συνέχεια· ἴδε προηγούμενον φύλλον).

Γ'

Τρεῖς μῆνας μετὰ τὰ γεγονότα ταῦτα, περὶ τὸ τέλος τοῦ φθινοπώρου τοῦ 1763, αἱ καπνοδόχοι τοῦ μεγάρου Σέβερελ ἑκάπνιζον ἀσυνήθως, οἱ δὲ θεράποντες ἀνέμενον ἀνυπομόνως τὴν ἔλευσιν τῶν κυριῶν αὐτῶν μετὰ διαιτητικὴν ἀπουσίαν. Σφοδρὰ ἐξεπλάγη ἡ κυρὰ Βελλαμῆ, ἡ οἰκονόμος, ὅτε ὁ Οὐόρεν ἐξήγαγε τῆς ἀμάξης μικρὸν μελανόφθαλλον κοράσιον. Ἡ κυρία Σάρπ ἀφηγήθη ἀσμένως εἰς τοὺς κυριωτάτους τῶν θεραπόντων τὴν ἱστορίαν τῆς Αἰκατερίνης ἐπηυξημένην διὰ πολλῶν σχολίων, ἐνῶ ἔπινεν ποτήριον βουμπίου ἐν τῷ δωματίῳ τῆς θαλαμηπόλου.

— Τί νὰ σᾶς εἰπῶ! ἀνέκραξεν ὁ κηπουρὸς Μπάτς, εὐθὺς ὡς ἡ κυρία Σάρπ ἐπέβη τὴν ἀφήγησίν της, ποτέ μου δὲν τὸ ἐπερίμενα αὐτὸ ἀπὸ τὸν σὺρ Χριστοφόρον καὶ τὴν μιλαῖδην· νὰ φέρουσιν εἰς αὐτὸν τὸν τόπον ἓνα ξένο παιδί! σᾶς δίνω τὸν λόγον μου πῶς δὲν θὰ τοὺς ἔβγῃ σὲ καλὸ. Εἰς τὸ ἄλλο σπῖτι πού ἤμουν ἦτο καὶ ἓνας γάλλος ὑπὲρτης καὶ ἐκλεπτε μεταξωταῖς κάλτσαις, ὑποκάμισα, δακτυλίδια, ὅτι τοῦ ἐπιπτεν εἰς τὸ χέρι, καὶ εἰς τὰ ὕστερα ἔκλεψε τὰ διαμαντικὰ τῆς κυρίας καὶ ἔφυγε. Αὐτοὶ οἱ ξένοι ὅλοι τοὺς ἓνα πρᾶγμα εἶνε. Τὸ ἔχει τὸ αἰμά τους.

— Ὡ, εἶπεν ἡ κυρία Σάρπ, δὲν θέλω νὰ πάρω τὸ δίκαιον τῶν ξένων· εἰσεύρω πολὺ καλὰ τί εἶνε οἱ περισσώτεροί τους. Μετὰ ὅλα αὐτὰ ὅμως, ἂν καὶ περιποιήθηκα τὸ παιδί εἰς τὸ ταξίδι, δὲν ἤμπορῶ νὰ εἰπῶ παρὰ ὅτι ὁ σὺρ Χριστοφόρος καὶ ἡ μιλαῖδη ἔκαμαν μεγάλη καλοσύνη νὰ πάρουν μαζί των αὐτὸ τὸ ἀθῶο πλάσμα πού δὲν εἰσεύρει ἀκόμη ποῖον εἶνε τὸ δεξιὸν χέρι καὶ ποῖον τὸ ἀριστερὸ του, καὶ νὰ τὸ φέρουν εἰς τὸ σπίτι καὶ νὰ μάθη νὰ ὀμιλῇ ἀνθρώπιν

γλῶσσα καὶ θὰ τὸ ἀναθρέψωμεν εἰς τὴν ἀληθινὴν θρησκείαν. Ἐκαίνει ἐκεῖ αἱ ἐκκλησίαι τῶν ξένων, μὲ τὰς ὁποίας εἶνε τόσον τρελλαμένους ὁ σὺρ Χριστοφόρος, δὲν εἰσεύρω κ' ἐγὼ διατί, ἔχουν εἰς τοὺς τοίχους των ἀπὸ ἀδιάντροπαις ζωγραφίαις, καὶ ἀνδράς καὶ γυναῖκας ὅπως τοὺς ἔκαμε ὁ Θεός, καὶ τί νὰ σᾶς εἰπῶ, ἐγὼ θαρρῶ πῶς εἶνε ἀμαρτία νὰ ἐμβραῖνη κανεὶς ἐκεῖ μέσα.

— Καθὼς φαίνεται ὅμως θὰ ἰδῆτε καὶ ἄλλους ξένους ἀκόμη, εἶπεν ὁ Οὐόρεν ὅστις ἤρεσκετο νὰ ἐρεθίζῃ τὸν κηπουρὸν, διότι ὁ σὺρ Χριστοφόρος ἐπροσκάλεσε μερικὸν ἰταλὸν νὰ ἐργασθῆν διὰ τὰς μεταβολὰς τοῦ πύργου.

— Μεταβολὰς! ἀνέκραξεν ἡ κυρὰ Βελλαμῆ τεταραγμένη· ποίαν μεταβολὰς;

— Ὁ σὺρ Χριστοφόρος καθὼς ἐνόησα, ἀπάντησε ὁ Οὐόρεν, τὸν παλαιὸν πύργον θὰ τὸν κάμῃ ὅλως διόλου διαφορετικὸν ἀπὸ μέσα καὶ ἀπ' ἐξω· θὰ τὸν κάμῃ πέτρινον, γοτθικοῦ ρυθμοῦ, ὅπως αἱ ἐκκλησίαι· καὶ αἱ ὀροφαὶ θὰ εἶνε ἀληθινὸ θαῦμα, διότι ὁ σὺρ Χριστοφόρος ἔχει μελετήσῃ πολὺ δι' αὐτὰ τὰ πράγματα.

— Χριστέ καὶ Παναγία! ἀνέκραξεν ἡ κυρία Βελλαμῆ, θὰ βρωμῆσωμεν ἀπὸ χόματα καὶ ἀσβέστη καὶ τὸ σπῖτι θὰ γεμίσῃ ἀπὸ ἐργάτας πού θὰ κρυφομιλοῦν μετὰ τὰς ὑπηρετίας καὶ θὰ κάμουν ἓνα σωρὸ ζηνίαις.

— Ὡ, χωρὶς ἄλλο, κυρὰ Βελλαμῆ, εἶπεν ὁ Μπάτς. Δὲν ἤμπορῶ ὅμως ν' ἀρνηθῶ ὅτι ὁ γοτθικὸς ρυθμὸς εἶνε πολὺ εὐμορφος· εἶνε ν' ἀπορῇ κανεὶς πῶς κατορθόουν αὐτοὶ οἱ πετροπελεκηταὶ νὰ κάμουν τὴν πέτραν νὰ ὁμοιάζῃ μετὰ ἀνανᾶν, μετὰ τριφύλλι καὶ μετὰ τριαντάφυλλον. Καὶ σᾶς λέγω ἀπὸ τώρα πῶς ὁ σὺρ Χριστοφόρος θὰ κάμῃ πολὺ, πολὺ ὠραῖον τὸν πύργον, καὶ κανεὶς ἄλλος λόρδος εἰδῶ τριγύρω δὲν θὰ ἔχη ὅμοιον, καὶ μάλιστα μετὰ αὐτὸν τὸν κῆπον, τὰ λιβάδια καὶ τὰς δειροστοχίας, πού θὰ ἔκαμαν ὡς καὶ αὐτὸν τὸν βασιλέα Γεώργιον νὰ ὑπερηφανεύεται ἂν τὰ εἶχε.

— Ἐμέναν δὲν μοῦ φαίνεται πῶς εἴμπορεῖ ὁ πύργος νὰ γείνη καλλίτερος ἀπὸ ὅτι εἶνε, εἶπεν ἡ κυρὰ Βελλαμῆ· ἐγὼ τὸ εἰσεύρω, διότι τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων γίνονται δεκατέσσαρα χρόνια πού εἶμαι εἰδῶ. Ἀλλὰ ἡ μιλαῖδη τί λέγει εἰς ὅλα αὐτὰ;

— Ἡ μιλαῖδη εἶνε πολὺ γνωστικὴ καὶ δὲν ἐναντιόνηται εἰς τὰς ἀποφάσεις τοῦ σὺρ Χριστοφόρου, εἶπεν ὁ Βελλαμῆ, εἰς δὲν δὲν νῦχαρίσει ὁ ἐπικριτικὸς τόνος τῆς συνδιαλέξεως. Ὁ σὺρ Χριστοφόρος θὰ κάμῃ ὅ,τι τοῦ καταβῆ· νὰ ἦσθε βέλαιοι. Καὶ πολὺ καλὰ θὰ κάμῃ, διότι εἶνε ἀπὸ μεγάλο γένος καὶ ἔχει χρήματα. Ἄς τ' ἀφήσωμεν τώρα αὐτὰ· κύριε Μπάτς, γεμίστε τὸ ποτήριον σᾶς καὶ ἄς πῶμεν εἰς ὑγείαν καὶ εὐτυχίαν τῆς ἐξοχότητός του καὶ τῆς μιλαίδης,

καὶ ἔπειτα τραγουδήσατέ μας κάτι. Ὁ σὺρ Χριστοφόρος δὲν ἐπιστρέφει κάθε βράδυ ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν.

Τὸ αἶτιον τοῦτο τῆς προπόσεως ἐγένετο δεκτὸν ἂνευ ἀντιρρήσεως. Ὁ Μπάτς, διανοηθεὶς ὅτι τὸ ἔσχατον αὐτοῦ δὲν ἦτο λογικὴ συνέπεια τῆς ἐλεύσεως τοῦ σὺρ Χριστοφόρου, προσεποίηθη ὅτι δὲν ἤκουσε τὸ δεύτερον μέρος τῆς προτάσεως τοῦ Βελλαμῆ. Ἀλλ' ἡ δεσποινὶς Σάρπ ὑπεστήριξε τὴν πρότασιν αὐτοῦ.

— Ἐλάτε, κύριε Μπάτς, τραγουδήσατέ μας τὴν *Γυναῖκα τοῦ βασιλέως*. Καλλίτερα μ' ἀρέσουν οἱ παλαιοὶ ἀγγλικοὶ σκοποὶ παρὰ ὅλα μαζί τὰ ἰταλικά ξελαργυγίσματα.

Ὁ Μπάτς, οὕτω κολακευθεὶς, ἔθηκε τοὺς ἀντιχειρας εἰς τὰ χεῖράματα τοῦ ἐσωκαρδίου, ἀνεδράπη ἐπὶ τῆς καθέκλας, ὥστε νὰ παρατηρῆ τὸ ζηνίθ, καὶ ἔμελλε δι' ἰσχυρᾶς φωνῆς τὸν ἦχον τῆς *Γυναῖκος τοῦ βασιλέως*. Ἡ μελωδία αὕτη περιέχει πολλὰς ἐπαναλήψεις, ἀλλ' ἀκριβῶς διὰ τοῦτο κατέβηλε τοὺς ἀκροατάς, δυναμένους νὰ ἐπαναλαμβάνωσι μέρη τινὰ ἐν χορῷ.

Τὸ ἔσχατον τοῦ Μπάτς συνεπλήρωσε τὴν διασκέδασιν τῆς ἐσπέρας, ἡ δ' ὀλιγυρὶς μετ' ὀλίγον διελύθη. Καὶ ἡ μὲν κυρὰ Βελλαμῆ ἐξηκολούθη φανταζομένη ἀσβεστον σκορπιζομένην ἐν μέσῳ τῶν δοχείων τῶν γλυκισμάτων της, ἡ θεραπαιδίας ἐπιλήσμονας τῶν καθηκόντων αὐτῶν, ἡ δὲ κυρία Σάρπ ὠνευροπόλει εὐδαίμονα συζυγικὸν βίον ἐν τῷ οἰκίσκῳ τοῦ Μπάτς, — διότι πρὸ πολλοῦ εἶχε τὸν πόθον τοῦτον — ὡς οἰκοδέσποινα βιοῦσα ἐν μέσῳ τῶν ὀπωρικῶν καὶ τῶν λαχανικῶν της καὶ μὴ οὔσα πλέον ἀναγκασμένη ν' ἀποκρίνεται εἰς οὐδὲν κροῦσμα κώδωνος.

Ἡ μικρὰ Αἰκατερίνα διέλυσε μετ' ὀλίγον πᾶσας τὰς κατὰ τοῦ ξένου αἰματος προλήψεις. Κατέστη δὲ ἡ εὐνοούμενη τῶν ἐν τῷ πύργῳ ὑποσκελισσα τὸν εὐνοούμενον θηρευτικὸν κύνα τοῦ σὺρ Χριστοφόρου, ὡς καὶ τὰ ὠραῖα καναρίνια τῆς κυρᾶς Βελλαμῆ καὶ τὴν ὠραιότεραν ἁλεκτορίδα τοῦ Μπάτς. Πάντας καὶ πᾶσας ὑπῆγεν εἰς τὰς ιδιοτροπίας της καὶ πρώτην τὴν κυρίαν Σάρπ. Εἶτα εἰσῆρχετο εἰς τὴν μεγαλοπρεπῆ αἰθουσαν τῆς Αὐτοῦ Ἐκλαμπρότητος, ὅπου ἐνίοτε ἀπῆλθε τῆς εὐγενοῦς εὐνοίας νὰ ἱππεύῃ τὸ γόναυ τοῦ σὺρ Χριστοφόρου, ὅστις ὠδήγει αὐτὴν κατόπιν εἰς τοὺς σταύλους, ὅπου ἡ Αἰκατερίνα μετ' ὀλίγον συνήθιζε ν' ἀκούῃ χωρὶς νὰ κλαίῃ τὰς ὑλακὰς τῶν δεδεμένων κυνῶν καὶ νὰ λέγῃ ἐπιδεικνύουσα γενναϊότητα, ἀλλὰ συσφιγγομένη παρὰ τὸν Χριστοφόρον.

— Δὲν πειράζουν τὴν Τίνα.

Ἐπειτα ἤρχετο ἡ σειρά τῆς κυρᾶς Βελλαμῆ, ἥτις ἐξήρχετο ἐνίοτε ὅπως δρέψῃ φύλλα ἀνθέων καὶ ἥτις καθίστα τὴν Τίναν ὑπερήφανον καὶ εὐτυχῆ ἐπιτρέπουσα αὐτῇ νὰ

φέρῃ δράκα τῶν ἀνθέων τούτων ἐν τῇ ποδιᾷ της, καὶ εἰς εὐτυχέστεραν ὅτε ἡ κυρὰ Βελλαμῆ ἐξήπλου τὰ εὐώδη φύλλα ὅπως τὰ ξηράνη καὶ ἡ μικρὰ κόρη ἐκάθητο ἐν τῷ μέσῳ.

Ἄλλη τέρψις αὐτῆς ἦσαν αἱ συχναὶ μετὰ τοῦ Μπάτς περιόδεαι εἰς τοὺς λαχανοκήπους καὶ τὰ θερμοκήπια, ὅπου οἱ πλούσιοι βότρυες τῶν λευκῶν ἢ ἐρυθρῶν σταφυλῶν ἐκρέμαντο ἐκ τῆς ὀροφῆς, ὑψηλότερον παρ' ὅσον ἐξικνεῖτο ἡ μικρὰ χεὶρ ἥτις ἀνετείετο πρὸς αὐτάς, εἰ καὶ ἦτο βεβαία ὅτι ἀλλαχού θὰ ἐλάμβανεν ὀπώραν τινὰ ἢ ἀνθος. Τέλος κατὰ τὰς μακρὰς καὶ μονοτόνους ἀργίας τοῦ μεγάλου τούτου ἐξοχικοῦ οἴκου, εὐρίσκετο πάντοτε τις ἀρεσκόμενος νὰ παίξῃ μετὰ τὴν Τίναν. Ὡστε τὸ μικρὸν πτηνὸν τῆς μεσημβρίας εὖρε φωλεὰν ἐπεστρωμένην διὰ στοργῆς. Πιθανώτατον λοιπὸν ἦτο ὅτι ἡ φιλόστοργος φύσις αὐτῆς θὰ καθίστατο ὑπερευαίσθητος καὶ ὅτι θὰ ἐγένετο ἀνίσχυρος ν' ἀντιμετωπίσῃ τὴν τραχεῖαν πραγματικότητα· καθόσον μάλιστα ἐν αὐτῇ ὑπῆρχον ὄρμαι ὑπερηφανείας ἀτίθαστοι εἰς πᾶσαν αὐστηράν πως πειθαρχίαν· δι' ἃ ἡ Αἰκατερίνα πρῶτως ἐπεδείξατο δεξιότητά τινα πρὸς ἐκδίκησιν. Πενταετίς μόλις ἐξεδικήθη τὴν κυρίαν Σάρπ διότι τῇ ἠρνήθη αἰτησίαν τινα ἀνατρέψασα τὸ μελανοδοχεῖον ἐν τῷ κανίστρῳ τοῦ ἐργοχείρου αὐτῆς· καὶ ἄλλοτε ποτε ὅτε ἡ λαῖδη Σέβερελ ἔλαβεν ἐκ τῶν χειρῶν αὐτῆς τὴν πλαγῆ γόνα της διότι ἔλειχε μετ' ἀγάπης τὸ βεβαιωμένον αὐτῆς πρόσωπον, ἀνερχομένη ἀμέσως ἐπὶ καθέκλας καὶ κατέρριψε πολύτιμον ἀνθοδοχεῖον. Αὕτη ἦτο ἴσως ἡ μόνη περίπτωσις, καθ' ἣν ἡ ὀργὴ ὑπερίσχυσε τοῦ πρὸς τὴν λαῖδην Σέβερελ σεβασμοῦ αὐτῆς· ἡ γυνὴ αὕτη ἐνήσκει ἐπὶ τοῦ κορασίου τὴν δύναμιν ἣν παρέχει πάντοτε ἡ ἀγαθότης ὅτε ἀντὶ νὰ ἐκδηλωθῇ διὰ ματαίων θωπειῶν, δεικνύεται σοβαρῶς καὶ σταθερῶς εὐεργετική.

Μετ' ὀλίγον ἡ εὐτυχῆς μονοτονία τοῦ πύργου τοῦ Σέβερελ διεκόπη ὡς εἶχεν ἀναγγεῖλη ὁ Οὐόρεν. Αἱ διελαύνουσαι τὸ δάσος ἕδοι κατεσκάφησαν ὑπὸ τῶν τροχῶν τῶν ἀμαξίων, ἅτινα μετεκόμιζον λίθους ἐκ τινος παρακειμένου λατομείου, ὃ χλοάζων περίβολος ἐκαλύφθη ὑπὸ κόνεως ἀσβέστου, καὶ ἡ ἦσυχος κατοικία ἀντήχησεν ἐκ τοῦ κρότου τῶν μαρμαροκόπων. Κατὰ τὰ ἐπόμενα δέκα ἔτη ὁ σὺρ Χριστοφόρος ἐνησχολήθη εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν μεταμόρφωσιν τῆς κατοικίας αὐτοῦ, ἐξ ἐμπνεύσεως τῆς ἀτομικῆς αὐτοῦ καλαισθησίας, προτερῶν τὴν ὑπὲρ τοῦ γοτθικοῦ ρυθμοῦ γενομένην ἀντίδρασιν, ἥτις ἐχαρακτήρισε τὸ τέλος τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος.

Ἐπ' ὅσον ἡ ἀσχημία τοῦ πύργου τοῦ Σέβερελ μετεβάλλετο εἰς καλλονὴν, μεταβολὴ ἐπίσης ἀξίωσημειώτος ἐπήρχετο καὶ ἐν τῇ Αἰκατερίνῃ.

Τὸ κιτρινόχρουν κοράσιον ἐγένετο νεάνις σχεδὸν λευκόχρουν, ἄνευ μεγάλης καλλονῆς ἀληθῶς, ἀλλὰ τῆς ὁποίας ἡ ἀερία πῶς χάρις, οἱ μεγάλοι μέλανες ἰκετευτικοὶ ὀφθαλμοὶ καὶ ἡ φωνὴ ἣς οἱ περιπαθεῖς χαμηλοὶ φθόγγοι ἀνεμίμησκον τοὺς ἐρωτικούς στόνους τῆς περιστερᾶς, παρείχον αὐτῇ ἰδιάζον ὅπως θέλγητρον. Ἀντιθέτως ἐν τούτοις πρὸς τὸ οἰκοδόμημα, ἡ ἀνάπτυξις τῆς Αἰκατερίνης δὲν ἦτο ἀποτέλεσμα οὐδεμιᾶς συστηματικῆς καὶ προσεκτικῆς μερίμνης. Ἡὔξανεν ὅπως τὸ λευκόιον, ὅπερ ὁ κηπουρὸς δὲν δυσἀρεστεῖται βλέπων ἐν τῷ περιβόλῳ αὐτοῦ, ἀλλ' ὅπερ δὲν λαμβάνει τὸν κόπον νὰ καλλιεργήσῃ. Ἡ λαίδη Σέβερλ τὴν ἐδίδαζεν ἀνάγνωσιν, γραφὴν καὶ ἡ ἀπαγγέλλη ἀπὸ μνήμης τὴν κατῆχησιν τῆς. Ὁ Οὐόρεν, ὅστις ἦτο καλὸς λογιστικός, τῇ ἔδωκε μαθήματα ἀριθμητικῆς, καὶ ἡ κυρία Σάρεπ ἐμύθησεν αὐτὴν πάντα τὰ μυστήρια τῆς βελόνης. Ἐπὶ μακρὸν οὐδεὶς διενόηθη νὰ παράσχῃ αὐτῇ ἀγωγὴν μᾶλλον ἐπιμελημένην. Ἐἶνε δὲ πιθανὸν ὅτι μέχρι τῆς τελευταίας αὐτῆς ἡμέρας ἡ Αἰκατερίνα θὰ ἐπίστευε ὅτι ἡ γῆ ἔμενον ἀκίνητος καὶ ὅτι ὁ ἥλιος καὶ τὰ ἄλλα ἀστρα εἰστρέφοντο περὶ αὐτὴν· τοῦτο ἄλλως ἐπίστευον καὶ ἡ Ἐλένη, καὶ ἡ Διδώ, καὶ ἡ Δεσδαμόνα, καὶ ἡ Ἰουλιέττα, ἐξ οὗ ἐλπίζω ὅτι δὲν θὰ κρίνητε διὰ τοῦτο τὴν Αἰκατερίναν ἀναξίαν νὰ γείνη ἥρωὶς μυθουστορήματος. Ἡ ἀλήθειαι εἶνε ὅτι πρὸς τὸ περιπαθῶς ἄδειν τὸ μόνον αὐτῆς προσὸν ἦτο τὸ ἀγαπᾶν. Καίτοι δ' ἦτο ὀρφανὴ ἐν τῷ πύργῳ ἐκείνῳ, ἡ φυσικὴ αὐτῆς διαθέσις εὕρισκον ἀφορμὴν νὰ ἐκδηλωθῇ ἐπαρκῶς, ἡ δὲ Αἰκατερίνα εἶχε περισσοτέρους ἀνθρώπους ν' ἀγαπήσῃ ἢ πολλὰ μικρὰ λαίδηαι ἢ μικροὶ τζέντλεμαν ἐν μέσῳ τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν. Νομίζω ὅτι τὴν πρώτην θέσιν ἐν τῇ παιδικῇ αὐτῆς καρδίᾳ κατεῖχεν ὁ σὶρ Χριστοφόρος, διότι τὰ μικρὰ κοράσια ἀγαπῶσι κατὰ προτίμησιν ἐκείνους, μεθ' ὧν σπανίως ἀναφύεται ζήτημα περὶ ἀρχίας. Μετὰ τὸν λόρδον πυργοδοσπότην ἤρχετο ἡ Δορκὰς, ἡ εὐθυμὸς καὶ βδοπαρεῖος νεάνις, ἣτις ἦτο βοηθὸς τῆς κυρίας Σάρεπ. Βαθυτάτην θλίψιν ἠσθάνθη ἡ Αἰκατερίνα τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἡ Δορκὰς ὑπανδρεύθη τὸν ἀμαξηλάτην καὶ ἐνόμισεν ὅτι ἀνέρχεται εἰς ὑψηλότεραν ἐν τῇ κοινωνίᾳ θέσιν, ἀναλαμβάνουσα τὴν διεύθυνσιν καπηλείου ἐν τῇ θορυβώδει πόλει Στλόουμπέτερ. Μικρὰ ἐκ πορσελάνης πυξίς φέρουσα τὸ ἔμβλημα. «*Ar καὶ μακρὰν σὲ ἐνθουμούμαι*» ἦν ἑστειλεν αὐτῇ ὡς ἐνθύμιον ἡ Δορκὰς, καὶ μετὰ δέκα ἔτη ἀπετέλει μέρος τῶν θησαυρῶν τῆς Αἰκατερίνης.

Τὸ δεύτερον αὐτῆς προσὸν, ὡς γινώσκετε, ἦτο ἡ μουσικὴ. Ὅτε ἡ λαίδη Σέβερλ παρετήρησεν ὅτι εἶχε αὐτὴ καὶ ἐξαίρετον φωνὴν, νῦν χαριστήθη τὰ μέγιστα, ὡς καὶ ὁ σὶρ Χριστοφόρος. Μεγίστη

μέριμνα κατεβλήθη ἀμέσως περὶ τῆς μουσικῆς αὐτῆς ἀνατροφῆς. Ἡ λαίδη Σέβερλ ἀφιέρωσε πολὺν πρὸς τοῦτο χρόνον, ἐπειδὴ δὲ ἡ ταχύτης τῶν προσόδων τῆς Αἰκατερίνης ὑπερηκόντισε πᾶσαν προσδοκίαν, προσεκάλεσεν ἰταλὸν τινα διδάσκαλον τῆς ὠδικῆς ὅστις ἐπὶ πολλὰ ἔτη διήρχετο μὴνᾶς τινὰς ἐν τῷ πύργῳ τοῦ Σέβερλ. Τὸ ἀπροσδόκητον τοῦτο δῶρον ἐπήνεγκε μεγάλην μεταβολὴν ἐν τῇ θέσει τῆς Αἰκατερίνης. Μετὰ τὰ πρῶτα ἔτη καθ' ἃ θωπεύομεν τὰ μικρὰ κοράσια ἢ κυνάρια, ἔρχεται καιρὸς τις καθ' ὃν ἐννοῦμεν ὀλιγώτερον εἰς τί δύνανται νὰ χρησιμεύσωσι, πρὸ πάντων ὅταν δὲν εὐμοιρῶσιν ἐξτάκτου τινὸς πλεονεκτήματος. Οὐδὲν ἄλλο παρὰ τὸν ἀν κτὰ τὴν ἡμιστὰ ἐνδιαφέρουσαν περίοδον ταύτην οὐδὲν σχέδιον περὶ τοῦ μέλλοντος αὐτῆς ἐγένετο. Ἡ δύνατο ὅπως δὴ ποτε νὰ βοηθῇ τὴν κυρίαν Σάρεπ, ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι εἰς οὐδὲν ἄλλο ἦτο κατάλληλος. Τὸ σπάνιον ἐκεῖνο τῆς ὠδικῆς δῶρον κατέστησεν αὐτὴν προσφιλῆ εἰς τὴν λαίδην Σέβερλ, ἣτις ἀγαπῶσα τὴν μουσικὴν ὑπερ πάν ἄλλο κατέστησε τὴν Αἰκατερίναν κοινωνὸν τῶν τέρψεων τῆς αἰθοῦσης τῆς. Κατὰ μικρὸν ἐλευρώθη ὡς ἀποτελοῦσα μέλος τῆς οἰκογενείας, οἱ δὲ θεράποντες ἤρχισαν νὰ ἐννοῶσιν ὅτι ἡ μὲς Σάρτη θὰ γείνη δέσποινα ἀνωτέρας κοινωνικῆς τάξεως.

— Καὶ εἶνε σωστό, ἔλεγεν ὁ Μπάτς· δὲν εἶνε φτιασμένη γιὰ νὰ κερδίξῃ τὸ ψωμί της μὲ τὸν κόπον της· εἶνε λεπτοκαμωμένη καὶ ντελικάτη ὡς ἂν λουλοῦδι βδοκινιάς· ὁμοιάζει μὲ σπῖνο· ἔχει τόσο σῶμα ὅσον φθάνει νὰ χωρήσῃ τὴν φωνὴν της.

Ἄλλὰ πολὺ πρὶν ἡ Τίνα φθάσῃ εἰς τὴν περίοδον ταύτην τῆς ἱστορίας της νέον ὅπως ἤρχετο βίον, μετὰ τὴν ἀφίξιν εἰς τὸν πύργον προσώπου νεωτέρου πάντων ὅσα εἶχεν ἴδη μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης.

Ἦτο ἐπταετίς ὅτε δεκαπενταετίς μερῶν, Μαίηναρδ Τζιλφιφιλ καλούμενον, ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τοῦ σὶρ Χριστοφόρου ὄν, ἦλθε τὸ πρῶτον νὰ διέλθῃ τὰς διακοπὰς ἐν τῷ πύργῳ· ὁ Μαίηναρδ ἠγάπα πολὺ τὴν ἀλιείαν καὶ τὴν ξυλουργικὴν, ἣτις θεωρεῖται ὡς καλὴ τέχνη εὐθύς ἅμα δὲν ἔχει σκοπὸν τινα ὠφελείας. Ἐν πάσαις ταῖς ἀσχολίαις αὐτοῦ ἤρσκετο νὰ ἔχη παρ' αὐτῶν τὴν Αἰκατερίναν, νὰ καλῆ αὐτὴν διὰ λέξεων πλήρων ἀγάπης, ν' ἀπαντᾷ εἰς τὰς ἐρωτήσεις αὐτῆς καὶ νὰ τὴν βλέπῃ τρέχουσιν κατόπι σου, ὡς δασύμαλλον κυνάριον κατόπι μεγάλου θηρευτικῆς κυνός. Ὅσακις ὁ Μαίηναρδ ἐπέστρεφεν εἰς τὸ ἐκπαιδευτήριον· δὲν θὰ μὲ λησμονήσῃς Τίνα, ἕως ὅτου νὰ ἐπιστρέψω; τῇ ἔλεγεν. Ὁ ἀφύλαξής ὅλαις ταῖς πετονιαῖς καὶ δὲν θ' ἀφήσῃς νὰ ψοφήσῃ κανὲν κουνέλι; Ἐλα, φί-

λησέ με καὶ δός μου ὑπόσχεσιν πῶς δὲν θὰ μὲ λησμονήσῃς.

Ὅτε βραδύτερον ἐκ τοῦ οἰκοτροφείου μετέβη εἰς ἀνώτερον ἐκπαιδευτήριον ὁ Τζιλφιφιλ καὶ ἀπὸ μερῶν αὐτῶν ἐγένετο βρωμαλίος νεανίας, αἱ σχέσεις αὐτῶν κατὰ τὰς διακοπὰς ἔλαβον ἄλλην μορφήν, ἀλλὰ διετήρησαν ἀδελφικὴν οἰκειότητα. Ἡ παιδικὴ φιλία τοῦ Μαίηναρδ μετεβλήθη ἀνεπιστήτως εἰς φλογερὸν ἔρωτα. Ἐκ τῶν ποικίλων εἰδῶν τοῦ ἔρωτος ὁ ἐκ τῆς παιδικῆς φιλίας ἀρχόμενος εἶνε ὁ μάλιστα ἰσχυρὸς καὶ διαρκής. Ὅτε τὸ πάθος συνεννοῦται πρὸς προὔρχουσαν ἀγάπην, ὁ ἔρως ἐξικνεῖται εἰς τὸ κατακόρυφον αὐτοῦ. Ὁ Μαίηναρδ προὔτιμα πᾶσαν ἐκ μέρους τῆς Αἰκατερίνης βίασάνον πάσης ἄλλης εὐτυχίας ἢ δὲν θὰ συνεμερίζετο αὐτή. Τοιοῦτοι εἶνε ἀνεκὰθεν οἱ βρωμαλείοι τὸ σῶμα ἀπὸ τοῦ Σαμψῶν μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν. Ἡ μικρὰ Τίνα ἐγίνωσκε κάλλιστα ὅτι ὁ Μαίηναρδ ἦτο δούλος αὐτῆς, ἡ δὲ ἰδική της καρδιά ἦτο καθ' ὅλοκληρίαν ἐλευθέρη. Ὁ Μαίηναρδ δὲν ἠπατάτο ὡς πρὸς τὰ αἰσθήματα τῆς Αἰκατερίνης, ἀλλ' ἤλπικεν ὅτι ἐπὶ τέλους θὰ δεχθῇ τὸν ἔρωτά του. Περιέμενε λοιπὸν ἀνυπομόνως τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν θ' ἀπετόλμα νὰ τῇ εἴπῃ: «*Αἰκατερίνα, σὲ ἀγαπῶ!*», θὰ ἤρκειτο δὲ εἰς ὀλίγην ἀγάπην διότι ἦτο ἐκ τῶν διερχομένων τὴν ζωὴν ἄνευ πολλῶν δι' ἑαυτοὺς ἀπαιτήσεων, μηδεμίαν σημασίαν ἀποδίδοντες εἰς τὴν κομψότητα τοῦ ἐνδύματος, εἰς τὸ εὐχμομον τοῦ ζωμοῦ, ἢ εἰς τὴν μᾶλλον ἢ ἥττον βαθεῖαν ὑπόκλιση τῶν θεραπόντων.

Διενόειτο ὅτι εὐχερέστερον θὰ ἐπετύγχανε τοῦ ποθομένου ἂν κατόκει ἐν τῷ πύργῳ τοῦ Σέβερλ ὡς ἐφημέριος, ἐσφαλμένως κρινῶν, κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πείραν, ὅτι ἡ ἐξίς καὶ ἡ οἰκειότης ἀγούσιν ἀναγκαιῶς εἰς τὸν ἔρωτα. Ὁ σὶρ Χριστοφόρος εἰς δύο ὑπέικε λόγους καλέσας τὸν Μαίηναρδ· πρῶτον ὅτι θεώρει ἀξιοπρεπῆ καὶ ἀριστοκρατικὴν τὴν πρόσκτησιν λειτουργοῦ ἐν τῷ μεγάρῳ αὐτοῦ καὶ δεύτερον ὅτι ἠρέσκετο πολὺ εἰς τὴν συναναστροφὴν τοῦ Τζιλφιφιλ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Μαίηναρδ ἐκέκτητο περιουσίαν τινα, ἠδύνατο νὰ διάγῃ ἀνέτως ἐν τῷ οἴκῳ ἐκείνῳ, ἔχων ἱππον καὶ ἐκτελῶν ἡσύχως τὰ ἐκκλησιαστικά του καθήκοντα, μέχρι οὗ κενωθῇ ἡ ἐφημερία τῆς Κομβερμούρ, ἔγγυς τοῦ μεγάρου, ἐν ἣ ἠδύνατο νὰ ἐγκαταστήθῃ ὁριστικῶς.

— Νὰ ἐγκατασταθῇ μὲ τὴν Αἰκατερίναν, διενόηθη μετ' ὀλίγον ὁ σὶρ Χριστοφόρος, ὅστις δὲν ἐφαντάζετο μὲν ταχέως πᾶν ὅ,τι ἀντίκειτο εἰς τὰ σχέδιά του, ἐβλεπεν ὁμῶς τάχιστα τί ἠδύνατο νὰ συμφωνήσῃ μετ' αὐτῶν. Ἡ περὶ τῶν αἰσθημάτων τοῦ Μαίηναρδ ἀλήθεια δὲν διέφυγεν αὐτὸν καὶ ἐρώτησις τις ἐπεκύρωσε τὴν περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου γνώμην του. Εὐθύς δὲ συν-

νεπέραναν ὅτι ἡ Αἰκατερίνα ἠσθάνετο τὸ αὐτὸ αἰσθημα, ἢ ὅτι τοῦλάχιστον ἠδύνατο νὰ τὸ αἰσθανθῇ ἠλικιουμένη. Ἄλλὰ πᾶς λόγος καὶ πᾶσα πράξις ἦσαν πρόωροι ἐτι.

Ἐν τούτοις ἐπῆλθον νέα γεγονότα, ἄτινα κατ' οὐδὲν μεταβάλλοντα τὰ σχέδια τοῦ Τζιλφιφιλ μετέτρεψαν εἰς ἀνησυχίας τὰς ἐλπίδας αὐτοῦ καὶ ἀπέδειξαν αὐτῷ καταφανῶς ὅτι ἡ καρδιά τῆς Αἰκατερίνης οὐδέποτε θ' ἀνήκη εἰς αὐτόν, ἀλλ' ὅτι τὸναντίον ἦτο δεδομένη ἤδη καθ' ὅλοκληρίαν εἰς ἄλλον.

Ἄπαξ ἡ δὲ κατὰ τὴν παιδικὴν ἠλικίαν τῆς Αἰκατερίνης, ἦλθεν εἰς τὸν πύργον παιδίον τι νεώτερον τοῦ Μαίηναρδ, εὐειδέστατον, κομψότατα ἐνδεδυμένον, ὅπερ ἡ Αἰκατερίνα εἶχεν ἴδη μετὰ δειλοῦ θαυμασμοῦ. Ἦτο ὁ Ἀντώνιος Οὐεϊμπράου, υἱὸς νεωτέρας τινὸς ἀδελφῆς τοῦ σὶρ Χριστοφόρου, ἐκλεχθεὶς ὡς κληρονόμος τοῦ πύργου τοῦ Σέβερλ. Ὁ βαρόνος εἶχε θυσιάσῃ μεγάλην ποσότητα καὶ εἶχεν ἐλαττώσῃ μάλιστα τοὺς πόρους δι' ὧν ἐσκόπει νὰ ἐκτελέσῃ τὰ ἀρχιτεκτονικὰ αὐτοῦ σχέδια μόνον καὶ μόνον ὅπως παρακωλύσῃ τὴν ἀπαλλοτριώσιν τῆς ἰδιοκτησίας αὐτοῦ καὶ καταστήσῃ τὸν ἀνεψιὸν του ἐκεῖνον ἀποκλειστικὸν κληρονόμον, παρορμηθεὶς εἰς τοῦτο ἐκ παλαιᾶς πρὸς τὴν πρεσβυτέραν αὐτοῦ ἀδελφὴν ἑρίδος· διότι τὸ συγγινώσκειν δὲν συμπεριλαμβάνετο ἐν ταῖς ἀρεταῖς τοῦ σὶρ Χριστοφόρου. Τέλος μετὰ τὸν θάνατον τῆς μητρὸς αὐτοῦ ὁ Ἀντώνιος, ὅστις δὲν ἦτο πλέον παιδίον, βαστρυχωτὴν κόμην ἔχον ἀλλ' ὑψηλὸς νέος ἔχων βαθμὸν λοχαγοῦ, διέτριβεν ἐν τῷ πύργῳ τοῦ Σέβερλ, ὅσακις ἦτο μακρὰν τοῦ συντάγματός του.

Ἡ Αἰκατερίνα ἦτο τότε δεκαεξὶ ἢ δεκαπτὰ ἔτων νεάνις, καὶ δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ σὰς ἐξηγήσω τί συνέβη φυσικῶς.

Σπάνιοι ἦσαν οἱ ἐρχόμενοι εἰς τὸ μέγαρον, ὁ δὲ λοχαγὸς Οὐεϊμπράου πολλὴν θὰ ἠσθάνετο ἀνίαν ἂν ἔλειπεν ἡ Αἰκατερίνα. Ἦτο ἀληθῶς εὐχάριστος νὰ δεικνύηται πρὸς αὐτὴν φιλόφρον, νὰ τῇ ὁμιλῇ μὲ χάριν, νὰ βλέπῃ τὴν ἐλαφρᾶν τῆς εὐχαριστήσεως φοικίαν, νὰ προσωπὸν τῆς γινόμενον περιπόρφυρον ὅτε ἐκλινε πρὸς αὐτὴν ὑπερ τὸ κλειδοκύμβαλον. Ἦτο δὲ ἀστείον νὰ ὑποσκελίσῃ τὸν βρωμαλίον ἐκεῖνον ἐφημέριον! Τίς ἀργὸς ἀνήρ δύναται ν' ἀντιστῇ εἰς τὸν πειρασμὸν τοῦ νὰ σαγηνεύσῃ γυναῖκα καὶ ἐπισκοπήσῃ ἄλλον ἄνδρα, πρὸ πάντων ὅταν ἔχῃ τὴν πεποίθησιν ὅτι οὐδένα τρέφει κακὸν σκοπὸν καὶ ὅτι βραδύτερον θ' ἀφήσῃ τὰ πράγματα νὰ ἐπαλαβῶσι τὸν συνήθη αὐτῶν βροῦν;

Ἐν τούτοις μετὰ δεκαοκτῶ μηνῶν, καθ' οὗς ὁ λοχαγὸς Οὐεϊμπράου διήλθε τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου αὐτοῦ ἐν τῷ μεγάρῳ, παρετήρησεν ὅτι τὰ πράγματα ἀφίκοντο εἰς σημεῖον ὅπερ οὐδὲ-

λως είχε προΐδη. Οί ἡδεῖς τόνοι ἔφερον τοὺς αἰσθηματικούς λόγους, οὗτοι δὲ προὐκάλεσαν ὡς ἀπάντησιν βλέμματα, ἅτινα κατ' ἀνάγκην ἔμελλον νὰ ἐπενέγκωσι ἐρωτικὸν crescendo. Τὸ ν' ἀγαπάται τις ὑπὸ χαριτοδρότου πλάσματος, ἔχοντος ὠραίους ὀφθαλμούς καὶ ἐξαισίαν φωνήν, εἶνε ἀναντιρρήτως εὐαρεστοτέρα ἀπόλαυσις τοῦ καπνίζειν τὸν ὠραιότερον λατακιέ, τοῦτο δ' ἐπιβάλλει τὸ καθήκον ἀμοιβαιότητός τινος.

Ἰσως νομίζετε ὅτι ὁ λοχαγὸς οὗτος Οὐεϊμπράου γινώσκων κάλλιστα ὅτι θὰ ἦτο γελοῖον νὰ νυμφευθῆ τὴν Δικατερίναν ἐδεικνυτο ἀσυνείδητος ἀπατεῶν προσπαθῶν νὰ ἐλκύσῃ οὕτω τὴν ἀγάπην της! Οὐδαμῶς. Ἦτο νέος ἡρέμων αἰσθημάτων σπανίως παρεσύρθη εἰς πράξιν ἐξ ἧς νὰ μεταμεληθῆ, ἡ δὲ μικρὰ Δικατερίνα ἦτο λεπτοφυὲς ὃν μᾶλλον εἰς τὴν φαντασίαν καὶ τὴν καρδίαν ἢ εἰς τὰς αἰσθήσεις ὁμιλοῦν. Ἐτρεφεν εὐμενῆ πρὸς αὐτὴν αἰσθήματα καὶ ἴσως θὰ ἤρᾶτο αὐτῆς ἂν ἠδύνατο νὰ ἐρασθῆ οἰασθήποτε γυναικίος. Ἄλλ' ἡ φύσις δὲν ἐπροίκισεν αὐτὸν διὰ τῆς δυνάμεως ταύτης. Εἶχε δώσει εἰς αὐτὸν θαυμασίαν φυήν, λευκοτάτας χεῖρας, ἀβροτάτους βῶθνας, καὶ μεγίστην δόσιν αὐταρεσκείας· ἀλλ' ὅπως ἐμποδίσῃ τόσον τέλειον ἔργον νὰ συντριβῆ κατέστησεν αὐτὸν ἀνίκανον πρὸς σφοδρὰς συγκινήσεις. Δι' οὐδὲν νεανικὸν παράπτωμα ἠδύνατό τις νὰ τὸν φέξῃ, ὁ δὲ σὺρ Χριστοφόρος ὡς καὶ ἡ λαίδη Σέβερελ ἐθεώρουν αὐτὸν ὡς τὸν ἀριστον τῶν ἀνεψιῶν καὶ τῶν κληρονόμων, πλήρη εὐσεβάστου πρὸς αὐτοὺς εὐγνωμοσύνης, πρὸ παντός δὲ ὀδηγούμενον ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος τοῦ καθήκοντος.

Ὁ λοχαγὸς Οὐεϊμπράου ἐξετέλει τὰ πάντα, καὶ τὰ εὐχερέστατα ἔτι καὶ τὰ μᾶλλον εὐάρεστα, ἐξ αἰσθήματος καθήκοντος· ἐφόρει πολυτελεῖς στολὰς διότι ἦτο καθήκον ἕνεκα τῆς θέσεώς του· ἐξ αἰσθήματος καθήκοντος ἐπίσης συνεμορφοῦτο πρὸς τὴν ἄκαμπτον θέλησιν τοῦ σὺρ Χριστοφόρου, εἰς ἣν, ἄλλως, θὰ ἦτο ἀνικρὸν καὶ ἀνωφελές ν' ἀντιστῆ, ἕνεκα δὲ τῆς εὐπαθοῦς ιδιοσυστασίας του ἐκ καθήκοντος ἐμερίμνα συντόμως περὶ τῆς ὑγείας του.

Μόνη ἡ ὑγεία αὕτη ἐνέπνεεν ἀνησυχίαν εἰς τοὺς φίλους του καὶ διὰ τοῦτο ὁ σὺρ Χριστοφόρος ἐπέθυμει νὰ νυμφεύσῃ ἐγκαίρως τὸν ἀνεψιὸν του καθόσον μάλιστα συνοικεσίῳ τι ἐκπληροῦν πάντας τοὺς πόθους τοῦ βαρόνου ἦτο δυνατόν νὰ συναφθῆ· ὁ Ἀντώνιος εἶδε καὶ ἐθαύμασε τὴν μίς Ἐσχερ, μονογενῆ θυγατέρα δεσποίνης, ἣτις ὑπῆρξε τὸ πρῶτον ἀντικείμενον τοῦ ἔρωτος τοῦ σὺρ Χριστοφόρου, ἀλλ' ἦτις, ὡς συχνάκις συμβαίνει, ἐγένετο σύζυγος ἄλλου βαρόνου. Ὁ πατὴρ τῆς μίς Ἐσχερ εἶχεν ἀποθάνῃ, αὕτη δ' ἔμεινε κληρονόμος ὠραιότητας ἰδιοκτησίας. Ἄν, ὡς ἦτο πιθανόν, ἐξετίμα τὰ φυσικὰ προσόντα καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ Ἀντωνίου,

οὐδὲν ἠδύνατο νὰ καταστήσῃ εὐτυχέστερον τὸν σὺρ Χριστοφόρον, ὅσον ὁ γάμος οὗτος δι' οὗ τὸ μέγαρον τοῦ Σέβερελ θὰ ἀπέκτα ἀξιόλογον οἰκοδέσποιναν καὶ δὲν θὰ περιέπιπτεν εἰς κακὰς χεῖρας. Διατὶ λοιπὸν Οὐεϊμπράου, ὃν ἡ λαίδη Ἐσχερ εἶχεν ἤδη φιλοφρονέστατα δεξιωθῆ, ὡς ἀνεψιὸν παλαιοῦ φίλου, νὰ μὴ μεταβῆ εἰς Βάβ, ὅπου διέμενε μετὰ τῆς θυγατρὸς αὐτῆς, ὅπως συνεχίσῃ τὰς σχέσεις αὐτοῦ καὶ ἐπιτύχῃ οὕτω σύζυγον ὠραίαν καὶ ἄμα ἐπαρκῶς πλουσίαν;

Ὁ σὺρ Χριστοφόρος ἀνεκείνωσε τὴν ἐπιθυμίαν του εἰς τὸν ἀνεψιὸν του, ὅστις ἐξ αἰσθήματος καθήκοντος διεβεβαίωσε αὐτῷ ὅτι θὰ ὑποταχθῆ εὐπειθῶς εἰς τὴν θέλησιν του. Ὁ Ἀντώνιος ἐπληροφόρησε περιπαθέστατα τὴν Δικατερίναν ποῖα θυσία ἀπῆρτετο παρ' αὐτῶν καὶ μετὰ τρεῖς μῆνας ἐγένετο ἡ σκηνὴ τοῦ ἀποχωρισμοῦ, εἰς ἣν παρέστημεν ἐν τῇ στοᾷ, τὴν παραμονὴν τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ λοχαγοῦ Οὐεϊμπράου.

(Ἔπειτα· συνέχεια).

Η ΠΡΟΟΔΟΣ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ὑπὸ V. G. Marshall προξένου ἐν Πάτραις.

Πρὸ τινων μηνῶν παρέστησα τοῖς ἀναγνώσταις τὴν ὠραίαν Ἑλλάδα ἐν πενθίμῳ εἰκόνι. Ὁ συνήθως τοσοῦτον φαιδρὸς καὶ φιλόπονος λαὸς συνεταράχθη λίαν ὑπὸ τοῦ φοβεροῦ σεισμοῦ τῆς 15/27 Αὐγούστου 1886 1).

Ἡ κυβέρνησις, ὁ βασιλεὺς, ὁ λαὸς καὶ ξένα ἀκόμη ἔθνη ἐπραξάν τὸ κατὰ δύναμιν πρὸς ἀνακούφισιν τῆς μεγίστης συμφορᾶς· πλὴν καὶ μεθ' ὅλα ταῦτα εἰσεπράχθη μόνον ἐν ἑκατομύριον φράγκων. Τὸ ποσὸν τοῦτο, καὶ τοι μικρὸν ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ζημίαν ἣτις ἀνῆλθεν εἰς 75,000,000, ὀφέλησεν οὐχ ἦττον, διότι οἱ εὐποροὶ ἀπέσχον πάσης χρηματικῆς βοήθειας. Ἡ Ἑλλάς λοιπὸν ἐγένετο πῶς φαιδρῶτα παλιν, καὶ ἤδη ἐλπίζει ὅτι δὲν θὰ διαταραχθῆ ὑπὸ σεισμῶν ἐπὶ μακρὸν χρόνον διάστημα 2). ἐγὼ δὲ δύναμαι τὰ νῦν νὰ περιγράψω τὴν χώραν ὑπὸ εὐαρεστοτέρας συνθήκας.

Παρακαλῶ δ' ἐκ τῶν προτέρων νὰ μὴ ἀπαιτηθῆ σύγκρισις τῆς χώρας ταύτης πρὸς ἕτερα κράτη.

Πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν νέαν Ἑλλάδα εἶναι κατ' ἀναλογίαν μικροσκοπικῶς μικρὸν. Χώρα,

(1) Ὁ κ. Marshall εἶχε δημοσιεύσει πραγμασίαν τῶν ἐκ τοῦ σεισμοῦ καταστροφῶν ἐν τῇ αὐτῇ γερμανικῇ περιοδικῇ.

(2) Δυστυχῶς οἱ ἐσχάτως γενόμενοι καταστρεπτικοὶ σεισμοὶ κατὰ τὴν Κορινθίαν καὶ τὴν ἀπέναντι Στερεὰν Ἑλλάδα διέψυσαν τὰς ἀγαθὰς προρρήσεις τοῦ συγγραφέως. Σ.Μ.

πληθυσμὸς, εἰσοδήματα κτλ. ἄπικντά εἰσι μικρὰ καὶ ὁμοῦ ἢ πρόοδος εἶναι ἀπίστευτος.

Ἐὰν δὲ τις λάθῃ ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ μικρὸν κράτος ἔχει ὑπαρξῆν μόλις ὑπερπεντηκονταετῆ, καὶ ὅτι, ὅτε τέλος ἀπηλλάγη τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ, ὄφειλε νὰ ἀρξῆται ἐκ τοῦ μηδενός, τότε ἡ σημερινὴ αὐτοῦ ἀξία φαίνεται ὡς περ ἔργον μαγικόν. Ὁ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγὼν ἀπὸ τοῦ 1821—1828, ὁ ἀποδοῦς τῷ λαῷ τὴν ἐλευθερίαν, δὲν ἦτο ἐκ τῶν συνήθων.

Ὁ πολυετὴς ἀγὼν οὐ μόνον παρέλυσε ἐντελῶς τὴν ἤδη ἀπὸ αἰῶνων κατατεθλιμμένην χώραν, ἀλλ' ἔνεκεν τῆς λύσεως μεθ' ἧς διεξήχθη ἑκατέρωθεν, ὁμοιοαζούσης ἴσως μόνον τῇ ἡρωικῇ ἐπιθέσει τῶν Κάτω Χωρῶν κατὰ τῆς Ἰσπανίας, ἐστέρησεν αὐτὴν πλείστων ἐκ τῶν ἀρίστων αὐτῆς κατοίκων.

Ἡ Πύλη, ἕνεκα τῆς ἀπιστεῦτου ἀντιστάσεως, ἐξωργίσθη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε εἶχεν ἀποφασίσει, ἐὰν ἐνίκα, νὰ μὴ ἀφήσῃ λίθον ἐπὶ λίθου, οὐδαμῶς μεριμνῶσα ἐὰν πόλεις ἢ κάτοικοι ἐπιπτον θύματα τῆς γενικῆς ἐξουτώσεως. Πρὸ τῆς ἐν ἔτει 1829 συνθήκης τοῦ Λονδίνου ἡ Πύλη ἐμερίμνα μόνον περὶ τοῦ ἐδάφους, εἶχε δ' ἤδη ἀποφασίσει νὰ κατοικήσῃ ἐκ νέου τὴν χώραν διὰ μωαμεθανῶν μεταναστῶν.

Τοῦτο ἐξηγεῖ ἐπίσης τὴν ἄλλως ἀκατάληπτον πολιτικὴν τῆς Τουρκίας τῶν καιρῶν ἐκείνων· διότι μὴ ἀρκουμένη εἰς μόνην τὴν ἀποτέφρωσιν καὶ τὴν σφαγὴν, ἐξέπεμπε τοὺς ἀτυχεῖς κατοίκους τῶν πολυπαθῶν τούτων τόπων εἰς πολυπαθὴ δουλείαν κατὰ χιλιάδας εἰς Ἀλεξάνδρειαν, Κωνσταντινούπολιν καὶ ἄλλας χώρας. Ἐτι καὶ μετὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Ναυαρίνου τῆς 8/20 Ὀκτωβρίου 1827 ἀπήχθησαν εἰς Αἴγυπτον 5,000 δυστυχεῖς γυναῖκες καὶ παιδία. Κατὰ τὸν μέγαν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα ἔπεσαν ὑπὲρ τὰς 200,000 Πελοποννησίων, ἡ δὲ κατάστασις εἰς ἣν αἱ τουρκικαὶ ὀρδαὶ τοῦ ὄμοῦ Ἰβραήμ πασσαῖ ἐγκατέλιπον τὴν τάλαιναν χώραν ἦν σχεδὸν ἀπερίγραπτος. Ἀνθοῦσαι πόλεις, χωρία καὶ θαλεροὶ ἐλαιῶνες, οἵτινες ἀπὸ πολλῶν αἰῶνων ἐκάλλυνον τὰς ἐλληνικὰς πεδιάδας καὶ εἰς τοὺς κατοίκους ἐπόριζον τοσαῦτα ὀφέλη, ἀπετεφρώθησαν, κατεσκάφησαν καὶ ἐπελεκήθησαν.

Τὴν τοιαύτην λύσσαν δύναται τις μόνον νὰ ἐξηγήσῃ ἐὰν ἀναμνησθῆ τῆς ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Μαχμούτ Β' δοθείσης διαταγῆς τῷ Δράμαλι πασσαῖ πρὸ τῆς ἀπελεύσεως αὐτοῦ εἰς Πελοπόννησον: «Φέρε μοι τὴν τέφραν τῆς Πελοποννήσου.»

Ὅτε δὲ τέλος διὰ τῆς ἐν Λονδίῳ συνθήκης τοῦ 1829 ἐπῆλθεν ἡ ἀπολύτρωσις καὶ ὁ Καποδίστριας ἠδύνατο νὰ σχηματίσῃ πιθανὴν τινα ἰδέαν περὶ τῶν δυνατῶν προσόδων, προέκυψεν

ὅτι ἐν εὐνοικωτάτῃ περιπτώσει ἠδύνατο νὰ εἰσπραχθῶσι 3 ἑκατομμύρια δραχμῶν ἐκ τοῦ ἐντελῶς πτωχύναντος λαοῦ, ἐνῶ αἱ δαπάναι, μετὰ τῆς μεγίστης φειδοῦς ὑπολογιζόμεναι, θ' ἀνῆρχοντο εἰς 9,000,000. Πλὴν τὰ δεινὰ δὲν εἶχον λήξει εἰσέτι. Κατὰ Ὀκτώβριον τοῦ 1831 προσεπῆλθε καὶ ἡ δολοφονία τοῦ Καποδίστριας. Τοῦτο ἦν δεινὴ συμφορὰ· διότι ὁ Καποδίστριας συνήνου ἐν ἑαυτῷ πᾶν ὅ,τι ἀπῆρτετο ἵνα βυμουλήσῃ τὸ νεκρὸν κράτος διὰ τοῦ εἰσέτι τεταραγμένου καὶ πλήρους σκοπέλων πελάγους. Ἦτο διπλωμάτης καὶ οἰκονομολόγος, εἶχε δὲ ἀποκτήσει πολλὴν πείραν ἐν τῇ Ρωσικῇ ὑπηρεσίᾳ καὶ ἐγνώριζεν ὡς Ἑλληνας τὰς ἀνάγκας τῆς χώρας. Μετὰ βραχὺ χρόνον διάστημα (1832) ὁ πρίγκηψ τῆς Βαυαρίας Ὁθων ὠνομάσθη βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἡ πρώτη ἄδικος μεθόριος γραμμὴ τοῦ 1830, δι' ἧς ὀλόκληρος ἡ Ἀκαρνανία καὶ τὸ πλείστον τῆς Αἰτωλίας εἶχον ἀποκλεισθῆ, ἐπεξετάθη ἀνατολικῶς μέχρι τοῦ κόλπου τῆς Ἄργης, σχεδὸν δὲ συγχρόνως καὶ ἡ μικρὰ χώρα τῆς Λακμίας πρὸς βορρᾶν τοῦ Σπερχειοῦ ἀνεκηρύχθη Ἑλληνικὴ. Πλὴν αἱ τρεῖς προστάτιδες δυνάμεις, Ἀγγλία, Γαλλία καὶ Ρωσσία ἔθεντο τὸν βρον ἵνα διὰ τὴν τελευταίαν ταύτην εὐρυσίν τῆς χώρας πληρωθῆ τῇ Τουρκίᾳ χρηματικὴ ἀποζημιώσις ἐκ 40 ἑκατομμυρίων γροσίων, ἧτοι 12 περίπου ἑκατομμυρίων φράγκων.

Μολονότι δ' ἠγγυήθη τοῖς Ἑλλησι δάνειον 60 ἑκατομμυρίων φράγκων, οὐχ ἦττον μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῆς προμνησθείσης ἀποζημιώσεως καὶ τῶν πολλῶν πληρωμῶν τῶν γενομένων εἰς τοὺς ἰδιοκτήμονας, οἵτινες ἕνεκα τοῦ πολέμου κατέστησαν πενίστατοι, οὐδὲν κυρίως ὑπελείφθη· ἰδίως δ' ἂν λάθωμεν ὑπ' ὄψει ὅτι τὸ δάνειον συνήφθη μόνον πρὸς 50 καὶ 60%, πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι εἰσῆλθον εἰς τὴν χώραν οὐχὶ πλείονα τῶν 25 ἑκατομμυρίων εἰς μετρητά.

Ὁ ἀνδρεῖος λοιπὸν μικρὸς λαὸς ὄφειλεν οὐ μόνον πένης, ἀνευ στέγης καὶ ἐστίας, ν' ἀρξῆται τῆς νέας αὐτοῦ ὑπάρξεως, ἀλλὰ καὶ βεβαρημένος ἐκ τῶν προτέρων καὶ ἐν τῷ μέλλοντι χρόνῳ δι' ὑπερόγκων βαρῶν. Ἐκ τῶν πρώτων δὲ τούτων οἰκονομικῶν δυσχερειῶν οὐδέποτε ἠδυνήθη ν' ἀπαλλαγῆ ἐντελῶς, αἱ δὲ σημεριναὶ χρηματικαὶ δυσχέρειαι τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους ἔχουσι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν εἰς τὰς πρώτας ἐκείνας περιπλοκάς.

Δὲν ἦτο φοβερὰ ἀδικία ὅτι τὰ ἐν Λονδίῳ συνέδρια τῶν 1829, 1830 καὶ 1832 ἐκ τῶν ὑπὲρ τὰ 4 ἑκατομμύρια Ἑλλήνων χριστιανῶν ἠλευθέρωσαν μόνον ἡμισυ ἑκατομμύριον διὰ τῶν χαραχθειῶν ὀρθοτικῶν γραμμῶν; Διὰ τῆς παραχωρήσεως τῶν Ἰονίων νήσων ἐν ἔτει 1863 καὶ τῆς προσαρτήσεως τῆς Θεσσα-

λίαν μετά μοίρας τῆς Ἡπείρου τῷ 1881 ἠλευθερώθησαν μὲν ἕτεροι 500,000 Ἑλλήνων, πλὴν στενάζουσιν εἰσέτι ἑκατομμύρια τούτων ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν, ποθούτων ἀπάντων τὴν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἔνωση.

Ὁ σημερινὸς πανελληνισμὸς δὲν εἶναι ἀσημαντος παράγων ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ τῶν κρατῶν οἰκονομίᾳ, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τοῦ ἐπομένου πίνακος :

Ἑλληνες χριστιανοὶ εὐρίσκονται	
Ἐν Ἑλλάδι μὲν	2,200,000
ἐν Θράκῃ δὲ	950,000
ἐν Μακεδονίᾳ	500,000
ἐν Ἡπείρῳ (μὴ ἐλευθέρᾳ) καὶ Ἀλβανίᾳ	700,000
ἐν ταῖς νήσοις τοῦ Αἰγαίου	1,000,000
ἐν Κύπρῳ	200,000
ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ	1,200,000
καὶ ἐν Κρήτῃ	250,000
	7,000,000

Ἐνῶ δ' οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι φαίνονται ἀρκούντως ἐπιβάλλοντες, ἡ ἀληθὴς ὅμως δύναμις ἐγκρατεῖται οὐχὶ ἐν αὐτοῖς, ἀλλ' ἐν τῇ θρησκευτικῇ ἐνότητι πάντων τῶν τμημάτων τούτων. Ὁ Ἑλληνισμὸς οὐδεμίαν διάκρισιν ποιεῖται μετὰ ζῦ ἰθαγενείας καὶ θρησκείας. Ἐὰν δὲ τις ἀναλογισθῇ ὅτι ἅπας ὁ Ἑλληνισμὸς ἀνήκει ἀποκλειστικῶς μόνῃ τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἄνευ οἰασθῆναι ποτε σχισματικῆς ὑποδιαίρεσεως καὶ ὅτι ἅπαντες ἐμπνέονται ὑπὸ τῶν αὐτῶν θρησκευτικῶν καὶ πολιτικῶν μελημάτων, ὀφείλει ν' ἀνομολογήσῃ ὅτι τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα εἶναι λίαν σπουδαῖον καὶ δεόν νὰ μὴ παροραθῇ παρ' οὐδενὸς σοβαροῦ πολιτικοῦ ἀνδρός. Τινὲς τῶν Ἑλλήνων πατριωτῶν καὶ πολλοὶ φιλέλληνες παραπονοῦνται ἴσως σήμερον περὶ τῶν μὴ εὐνοικῶν διαθέσεων ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ ἔχουσι πράγματι δίκαιον βλέποντες πόσον ἠπατήθησαν μετὰ τὰς τόσον μεγάλας ἐλπίδας, μάλιστα σχεδὸν ἐγγυήσεις, τὰς δοθείσας ἐν ἔτει 1880 ὑπὸ τοῦ Βερολινείου συνεδρίου. Ἐὰν τις ὅμως ἀναμνησθῇ τῆς καταστάσεως, ἧτις ἐπεκράτει ἐνταῦθα πρὸ 60 περίπου ἐνιαυτῶν, πείθεται ὅτι οἱ Ἑλληνες βαινέουσι βραδέως μὲν πλὴν ἀσφαλῶς πρὸς μέγιστον μέλλον. Ἐν ἐκ τῶν ἀσφαλεστάτων μέσων πρὸς ἐκτίμησιν τῆς προόδου χώρας τινὸς εἶναι ἐκάστοτε ἡ αὐξήσις τοῦ πληθυσμοῦ, πόσον δὲ κρείσσω τυχάνει ἡ θέσις τοῦ πληθυσμοῦ σήμερον ἢ πρότερον δύναται τις νὰ νοήσῃ ἐκ τῶν καίτοι ἑλλειπῶν μὲν οὐχ ἦττον πάντοτε κατὰ προσέγγισιν ὀρθῶν δεδομένων, ἅτινα πρόκεινται ἡμῖν.

Ἐν ἔτει 1834 ἐγένετο ἡ πρώτη τῶν κατοίκων ἀπογραφὴ, ἧτις βεβαίως ἦν λίαν ἐλλιπὴς εὐρέθησαν δὲ τότε κατ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα 650,000 κατοίκων. Ἐντεῦθεν δεόν νὰ παραδε-

χθῶμεν ὅτι ἀρχομένου τοῦ ἔτους 1829 ὅτε ὠρίσθη ἡ πρώτη ὀροθετικὴ γραμμὴ ἐν Λονδίῳ, ¹⁾ μὲν 500 χιλιάδες ἀνθρώπων εὐρίσκοντο ἐπὶ τῆς ἐρημωθείσης χώρας. Οὐ μόνον δὲ ἡ διὰ τοῦ πυρός, τοῦ ζιφούς καὶ τῶν νόσων καταστροφὴ τῶν κατοίκων ἦν τεραστία, ἀλλὰ συνετέλεσε προσέτι καὶ ἡ ἐκ τῆς δυστυχούς χώρας φυγὴ χιλιάδων ἀνθρώπων· ὅστις δὲ δὲν εἶχε τὰ μέσα ἵνα φύγῃ πρὸς τὴν ἀπωτέραν δύσιν ἢ τὴν Ἰταλίαν, μετέβαινε τοῦλάχιστον εἰς τὰς γείτονας, σχεδὸν ἐρήμους νήσους, τὰς κειμένας μετὰ τῆς χέρσου Ἑλλάδος καὶ τῆς Λευκάδος καὶ διατελούσας ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Ἰονίου κράτους. Τοιοῦτον καταφύγιον ἦν ἡ νῆσος Κάλυμνος, ἐνθα ἐπὶ χρόνον μακρὸν 80,000 σχεδὸν φυγάδων συνωστίζοντο καὶ διῆγον τὸν πολυέριμον βίον ἐν οἰκτρᾷ ἀθλιότητι. Ἐνεκεν δὲ τῆς παντελοῦς τῶν ἐπιτηδείων ἐλλείψεως ἀνεπτύχθησαν ἅπαντα τὰ ἐπιδημικὰ νοσήματα, ὃ δὲ θάνατος ἐποίει φοβεράν θραύσιν.

Γενικῶς τυγχάνει παραδεγμένον ὅτι πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ πολέμου, ἐν ἔτει 1820, ἔζων σχεδὸν 1,200,000 ψυχῶν ἐν ταῖς χριστιανικαῖς ἐπαρχίαις τῆς Πύλης· ὥστε ὁ ἠρωϊκὸς ἀγὼν ὃ ἀρξάμενος κατὰ Μάρτιον τοῦ 1821 ἐστοίχισε τὴν ζωὴν 600,000 ἀνθρώπων. Τοῦτο βεβαίως καὶ ὁ Thiersch. ²⁾ Ἡ τοῦ πληθυσμοῦ αὐξήσις ἀπὸ τοῦ 1830 δύναται βεβαίως νὰ ὀνομασθῇ ταχίστη, δυνάμεθα δὲ νὰ τὴν παρακολουθήσωμεν, τοῦλάχιστον πρὸς τὸν σκοπὸν μας, μόνον μέχρι τοῦ 1861, διότι κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἔλαβε χώραν ἡ τελευταία ἀπογραφὴ πρὸ τῆς παραχωρήσεως τῶν Ἰονίων νήσων. Λαμβάνω λοιπὸν ὡς βᾶσιν τὴν ἀπογραφὴν ταύτην, ἧς τὸ ἀποτέλεσμα ἦν εὐάρεστον, διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἔζων ἐν τῷ μικρῷ κράτει 1,332,500 ψυχῶν.

Ἐντεῦθεν γίνεται δῆλον ὅτι οἱ κάτοικοι ἐντὸς 32 ἐτῶν, ἀπὸ τοῦ 1829—1861, σχεδὸν ἐτριπλασιάσθησαν. Χάριν δὲ τῶν περὶ τὴν στατιστικὴν καταγινόμενων ἔσται ἴσως πρακτικώτερον νὰ μὴ λάβωμεν ποσῶς ὑπ' ὄψιν τὰς πληροφορίας τοῦ 1829 (500,000), ἀλλὰ νὰ λάβωμεν ὡς βᾶσιν τῶν ἡμετέρων ὑπολογισμῶν τὴν πρώτην πραγματικὴν ἀπογραφὴν τοῦ ἔτους 1834. Οὕτως εὐρίσκομεν ὅτι ἀπὸ τοῦ 1834 μέχρι τοῦ 1861, ἐν χρονικῷ διαστήματι 27 ἐτῶν

(1) Κατὰ τὸ πρωτόκολλον τοῦ Λονδίνου τοῦ 1829 ἡ πρὸς βορρᾶν μεθόριος γραμμὴ διῆκεν ἀπὸ τοῦ κόλπου τῆς Λαμίας μεσημερινοδυτικῶς μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀχελφίου καὶ ἀπέκοπεν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος τὴν ἐπαρχίαν τῆς Αἰτωλίας καὶ μέγιστον μέρος τῆς Ἀκαρνανίας.

(2) Πρὸς. De l' état actuel de la Grèce et des moyens d' arriver à sa restauration: «Le Peloponnèse et la Grèce continentale ont perdu par la guerre la moitié de leur population et quelques eparchies en ont même perdu plus que la moitié.»

οἱ κάτοικοι ἐδιπλασιάσθησαν. Τοῦτο εἶναι λίαν ἐνθαρρυντικόν, ἐὰν ἀναλογισθῶμεν ὅτι παρὰ τοῖς εὐδαιμονεστεροῖς λαοῖς τῆς Εὐρώπης ἀπαιτοῦνται ἀπὸ 39—77 ἐτῶν πρὸς ἐπίτευξιν διπλασιασμοῦ ὑπὸ τὰς εὐνοικωτέρας συνθήκας. Ἐν Γαλλίᾳ δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ αὕτη μόνον μετὰ 165 ἔτη. ⁴⁾

Ἐπι εὐαρεστότερα ἀποτελέσματα παρατηροῦνται εἰδικῶς ὡς πρὸς τὴν Πελοπόννησον, τὸν κληρονόμῃ τῆς Ἑλλάδος, καὶ τοσοῦτω μᾶλλον χαρακτηριστικὰ ὅσα τὸ μέρος τοῦτο τῆς χερσονήσου οὐδαμῶς ἐπληθύνθη διὰ ξένων στοιχείων.

Ἐκ τῶν ἐμῶν μελετῶν καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ Πελοπόννησος ἔπαθε πολλῶ πλειότερον παντὸς ἄλλου μέρους τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τοῦ πολέμου, πείθομαι ἀδιστακτικῶς ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς Πελοποννήσου δὲν ὑπερέβαινον τὰς 250,000 ὅτε ἐκλείσθη ἡ εἰρήνη ἐν ἔτει 1829.

Μετὰ παρέλευσιν 5 ἐτῶν ἡ ἐν γένει κατάστασις ἦν ἤδη πολλῶ εὐαρεστοτέρα, πλὴν δὲν εἶχεν εἰσέτι ἀποκαταστῆ πλήρως τάξις. Ἡ Μάνη ἐστασίαζεν εἰσέτι, ἡ δὲ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν ἐκενώθη μόνον ἐν ἔτει 1833 ὑπὸ τῶν τελευταίων τουρκικῶν στρατευμάτων· ὥστε ἐν ἔτει 1834 ὁ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων ἦ ἀνήρχετο εἰς 300,000.

Τέλος δ' ἐν ἔτει 1840 ἐγένετο ἡ πρώτη πραγματικὴ καὶ ἀκριβὴς ἀπογραφὴ τῶν κατοίκων, καθ' ἣν εὐρέθησαν κατ' ἅπασαν τὴν χώραν 856,000, εἰς δὲ τὴν Πελοπόννησον 431,000 κατοίκων.

Ἐὰν λοιπὸν λάβωμεν ὡς βᾶσιν ὅ,τι περὶ τοῦ 1834 εἴπομεν, βλέπομεν ὅτι προκύπτει πράγματι πρόοδος ἀπίστευτος, διότι ἐντὸς 53 ἐτῶν ὁ πληθυσμὸς ἐτριπλασιάσθη.

Ὁ ἐπόμενος πίναξ δηλοῖ τὸν κατὰ προσέγγισιν καὶ τὸν πραγματικὸν πληθυσμὸν τῆς νέας Ἑλλάδος.

Τῆς Ἑλλάδος ἁπάσης		Τῆς Πελοποννήσου	
1829	500,000 κατὰ προσέγγισιν	1829	250,000 κατὰ προσέγγισιν
1834	650,000 " "	1834	300,000 " "
1840	856,000 πραγματικαί	1840	431,000 πραγματικαί
1861	1,332,510 " "	1861	578,000 " "
1871	1,487,000 " "	1871	644,000 " "
1879	1,679,000 " "	1879	743,000 " "
1886	2,200,000 κατ' ἐκτίμησιν	1886	850,000 κατ' ἐκτίμησιν

Ὡς οἶκοθεν ἐννοεῖται αἱ μεγαλειότεραι πόλεις, ὧν προΐστανται αἱ Ἀθῆναι, ἔχουσαι 85,000 κατοίκων, ἔκαμαν ἀναλόγως τὴν μεγίστην πρόοδον· πλὴν ἀξιοπαρατήρητος εἶναι αὕτη καὶ ἐν Πάτραις ἔχουσαι 38,000, ἐν Πειραιεῖ ἔχοντι 30,000, ἐν Ζακύνθῳ, Κερκύρᾳ καὶ Σύρῳ, ὧν ἐκάστη ἀριθμεῖ ὑπὲρ τὰς 20,000 κατοίκων. Καὶ αἱ μικρότεραι δὲ πόλεις, ὡς ὁ Πύργος, τὸ

1) Πρὸς. Π. Μωραΐτιν «La Grèce telle qu' elle est» σελ. 43.

Αἴγιον, ἡ Σπάρτη, ἡ Κόρινθος, ἡ Τρίπολις, τὰ Φιλιατρά, ἡ Κυπαρισσία καὶ οἱ Γαργαλιάνοι εἰσι ἀπασαί ἤδη ἀνθοῦσαι πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἀπὸ τοῦ 1830 ἐκ τοῦ μηδενὸς ἀνεπτύχθησαν.

Πράγματι προῆλθον αὐταὶ ὡς ὁ φοινῖξ ἐκ τῆς τέφρας, σὺν τῇ διαφορᾷ ὅτι ἡ τουρκικὴ κυριαρχία οὐδὲ τέφραν κατέλιπεν ἐξ ἧς ἠδύνατο νὰ προέλθῃ τι· διότι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1823—1830 ἡ ὑφίσταντο μόνον τὰ ὀνόματα τῶν τόπων ἢ τὸ πολὺ ὀλίγα ἄθλια καὶ μὴ κατοικήσιμοι καλύβαι ἐπὶ τῶν ἀποτεφρωμένων ἐρειπίων τῶν πρώην πόλεων.

(Ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ περιοδικοῦ Unsere Zeit)

[Ἐπετα συνέχεια].

Μετάφρασις ΧΡ. Π. ΚΟΡΥΛΛΟΥ, ἱατροῦ.

ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟΝ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Συμβουλαὶ πρὸς τὸν ἀνεψιόν μου

Πρῶτον καὶ κύριον ἐνδυσσε μὲ ἰδιαιτέραν στολήν τὸν ὑπηρετὴν σου, διὰ νὰ γνωρίζῃσαι ἀπ' αὐτόν.

Μὴ ὀμιλῆς συχνὰ περὶ τῆς περιουσίας σου, διὰ νὰ μὴ νομίσουν ὅτι δὲν ἦσο πάντοτε πλούσιος.

Λέγε καλὸν διὰ τὰ καλὰ πράγματα· θὰ εὐρεθοῦν ἄλλοι ἀρκετοὶ διὰ νὰ ἐπαινέσουν τὰ κακά.

Εἰς δύο ἀνθρώπους μὴ δανείζῃς χρήματα· εἰς τὸν φίλον σου καὶ εἰς τὸν ἐχθρόν σου.

Ἐσο εὐπροσῆγορος πρὸς τὸν ὑπηρετὴν σου καὶ ἀγέρωχος πρὸς τὸν οἰκοδεσπότην σου· τοῦ πρώτου ἔχεις τὴν ἀνάγκην, ὁ δεύτερος ἔχει τὴν ἀνάγκην σου.— Ἄλλ' ἂν πληρώνης εὐθηνὸν ἐνοίκιον, ἔσο εὐπροσῆγορος πρὸς ὅλους.

Εὐχαρίστει θερμῶς ἐκείνους, οἵτινες σοὶ παρέσχον μικρὰν ἐκδούλευσιν, καὶ μάλιστα ἂν ἦσαι βεβαίως ὅτι δύναται νὰ σοὶ παράσχῃσι καὶ μεγαλειότεραν.

Ἡ ταπεινώσις εἶναι ἀρετὴ ἣν ὀφείλεις νὰ ἀγαπᾷς καὶ νὰ ζητῆς... παρὰ τοῖς ἄλλοις.

Ἐργάζου νυχθημερόν ἵν' ἀποκτήσῃς πείραν. Θὰ σοῦ χρησιμεύσῃ διὰ νὰ γνωρίζῃς τὰ λάθη... τῶν ἄλλων.

CH. NARREY.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

"Όταν ὁ ποιητὴς Scheffel διέτριβέ ποτε ἐν Ἰταλίᾳ πρὸς ἀνάρρωσιν ἀπὸ νόσου τινὸς πυρετώδους, ἔλαβε ἡμέραν τινὰ ἀπὸ φίλον του ἐκ Γερμανίας ἐπιστολὴν ἀπλήρωτον, ἐν ἣ οὐδὲν ἕτερον περιείχετο ἢ αἱ λέξεις «Εἶμαι καλά, σὲ ἀσπάζομαι ὁ σὸς . . . » Δυσσεσθηθεὶς ὁ Scheffel διὰ τὸ μέγα πρόστιμον, ὅπερ σχετικῶς ἐπλήρωσεν εἰς τὸν κομιστὴν τῆς ἐπιστολῆς διὰ τὸσον ὀλίγας λέξεις, ἀπεφάσισε νὰ ἐδικηθῆ ὅλως πρωτοτύπως. Ἐγκλείει μέγαν λίθον τῶν ἀγρῶν ἐν τινι κιβωτίῳ καὶ ἀποστέλλει αὐτὸν ἀπλήρωτον εἰς τὸν φίλον του. Οὗτος δὲ νομίζων ὅτι τὸ κιβώτιον περιέχει πολὺ τιμον ὄρων πληρῶναι εὐχαρίστως τὸ μέγα ταχυδρομικὸν τέλος καὶ ἀνοίγει τὸ κιβώτιον μετὰ προσοχῆς. Ὅποια ὅμως ὑπῆρξεν ἡ ἐκπληξίς του ὅταν εὗρεν ἐντὸς κοινότατον καὶ βαρῦτατον λίθον καὶ ἀνέγνωσεν ἐπ' αὐτοῦ: «Ἄμα ἐπληροφόρηθην ὅτι εἶσαι καλά, μοῦ ἐδηγήκα αὐτὴ ἡ πέτρα ἀπὸ τὸ στήθος.»

Ἐν τῷ Βοτανικῷ Κήπῳ τῶν Παρισίων οἰκοδομεῖται νῦν τὸ Ἀνάκτορον τῶν Κύνων. Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο ἔσται ὑψηλὸν 21 μ. μακρὸν 27 μ. καὶ πλατὺ 16, ὅλον δὲ ἐκ σιδήρου καὶ πλεκτοῦ σιρματος. Οὕτω θὰ δύνανται εἰς τὸ ἔξῃς οἱ κύνου ἐλευθέρως νὰ διαιτῶνται ἐν αὐτῷ, χωρὶς νὰ εἶνε ἀνάγκη συχνῆς ἀποκοπῆς τῶν πτερυγῶν αὐτῶν, ὅπερ ἄχρι τοῦδε καθίστατο ἀπαραίτητον, καίπερ ἀλλοιοῦν τὴν καλλονὴν τοῦ πτερώματος αὐτῶν, ἀπαραίτητον διότι ἠδύναντο ν' ἀποπῶσιν αἴφνης ἀνεπιστρεπτεῖ.

Ἐν Μαρόκκῳ ὑπάρχει παροιμία τις λέγουσα ὅτι «ἢ ἀκρις μᾶς βασανίζει ἐνίοτε, ἢ πεῖνα συχνά, ὁ δὲ πᾶς πάντοτε», ἢ παροιμία δὲ αὕτη ἀποδεικνύεται ἰστάτη. Εἶνε ἀπερίγραπτος ἡ πενία καὶ δυστυχία ἢ καταμαστιζουσα τὸ Μαρόκκον, ἐνῶ οἱ πασσάδες γὰρ κῶντες λέγουσιν ὅτι ἡ πενία αὕτη βροθεῖ τὴν ερβολικὴν αὐξήσιν τῶν κατοίκων. Ἡ πενία τῶν κατοίκων πηγάζει ἐκ τῶν ὑπερβολικῶν φέρων ὅς καταβάλλουσιν οὗτοι. Ὅταν ὁ περιηγητὴς Stutfield διέτρεξε τὰς γονιμωτάτας πεδιάδας τῆς χώρας, ἐπὶ πολλὰ μίλια οὐδόλως ἀπήντα ψυχρῶν ἀνθρωπίνην. Ὅλη ἡ χώρα τῷ ἐφαίνετο ὡς ἀπέραντον νεκροταφεῖον, μόλις δὲ τὸ πέμπτον μέρος τῆς χώρας ἐφαίνετο ὀλίγον τι καλλιεργημένον. Οἱ ὀλίγιστοι κάτοικοι ἐρωτῶμενοι περὶ τῆς καταστάσεως, ἀπήντων: «ὁ Σερίφης τὰ κατέφαγε» Καὶ ὄντως ἔλεγον ἀλήθειαν, διότι ὁ σουλτάνος τοῦ Μαρόκκου διατρέχει τὴν χώραν του ἀκολουθούμενος ὑπὸ 10,000 ἀνθρώπων, στρατιωτῶν καὶ γυναικῶν. Τὸ στίφος τοῦτο περιφέρεται βραδείως ἀπὸ χώρας εἰς χώραν, ὡς σμήνος ἀκρίδων καὶ καταλείπει ὀπισθὲν του τὴν ἐρήμωσιν καὶ φρικτὴν πενίαν.

Ἐν τῇ οἰκογενείᾳ τοῦ προέδρου τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου ἐν Οὐγγαρίᾳ ἐπικρατεῖ μεγίστη ἀπλό-

της, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀνατροφὴν τῶν παιδίων. Καίτοι ὅμως αἱ ἀρχαὶ αὐταὶ εἶνε πρὸ πολλοῦ γνωσταὶ ἐν τῇ οἰκογενείᾳ τοῦ πρωθυπουργοῦ, ὁ μικρὸς αὐτοῦ υἱὸς Λουδοβίκος Τίττας, ἅμα περατώσας τὰ στοιχειώδη μαθήματα μετ' ἐπιτυχίας, ἐξῆλθε παρὰ τοῦ πατρὸς ὅπως τῷ χορηγήσῃ τὰ μέσα νὰ τυπώσῃ καὶ αὐτὸς ἐπισκεπτήρια. Ὁ πατὴρ ἤκουσε ψυχρότατα τὴν αἴτησιν, καὶ ὡς νὰ προήρχετο ἀπὸ τῆς ἄκρας ἀριστερᾶς πτέρυγος τῆς βουλῆς τὴν ἀπέριψε ἄλλ' ὁ μικρὸς Τίττας ἔχει καὶ αὐτὸς τὸ κόμμα του ἐν τῷ στενῷ οἰκογενειακῷ κύκλῳ τοῦ πρωθυπουργοῦ, εἰς δὲ τῶν τοῦ κόμματος εἶνε καὶ ὁ ὁμώνυμος αὐτῷ θεῖος κόμης Λουδοβίκος Τίττας, ὅστις ὡς ἀνάδοχος καὶ θεῖος ἐν ταῦτ' ἀγαπᾷ τὸν ἀνεψιὸν καὶ ἐπισκέπτεται αὐτὸν ἡμέραν παρ' ἡμέραν. Ὁ μικρὸς λοιπὸν Λουδοβίκος ἐπεχείρει νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν αἴτησιν εἰς τὸν μεγάλον Λουδοβίκον καὶ ἰδοὺ ἡ αἴτησις γίνεται πάραυτα ἀποδεκτή. Ὁ θεῖος Τίττας ἐξέπληξε τὸν ἀνεψιὸν καὶ ἀναδεκτὸν του ἐγγχειρίσας αὐτῷ μετὰ δύο ἡμέρας πακέτον μὲ ἐξαιρέτα ἐπισκεπτήρια. Ἐν τούτοις ὁ πατὴρ πρωθυπουργὸς ἐμυρίσθη τὸ γεγονός καὶ λαβὼν κατ' ἰδίαν τὸν κόμητα Λουδοβίκον:

— Ἔτσι, εἶπε μετ' ὀργῆς, διαφθείρεις τὸν ἀνεψιὸν σου; Τί σπατάλη χρημάτων εἶνε πάλιν αὕτη;

Ὁ κόμης ὅμως ἀντιπαρήλασε τὴν ὀργὴν εἰπόν:

— Παρακαλῶ, καθόλου δὲν εἶνε σπατάλη, μᾶλλον εἶνε οἰκονομία. Ὅταν ἔγεινα κόμης, εἶχα πολλὰ ἐπισκεπτήρια παλαιὰ ἀπὸ τῶν ὁποίων ἔλειπεν ὁ τίτλος τοῦ κόμητος καὶ δὲν ἠδυνάμην ἐπομένως νὰ τὰ μεταχειρισθῶ. Τὰ ἐρύλαξα λοιπὸν καὶ ἰδοὺ τὰ μεταχειρίζομαι διὰ τὸν υἱὸν σου.

Ἀπέναντι τοιαύτης οἰκονομίας ἐσιώπησε καὶ αὐτὸς ὁ οἰκονομικώτατος πρωθυπουργός.

Ἐγένοντο ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὸ ἔτος 1886 ἐν ὄλῳ 283,193 γάμοι καὶ 2,949 διαζεύξεις. Ἡ ἀναλογία εἶνε σχεδὸν 1 ἐπὶ τοῖς 100.

Ὁ Δαρεῖος τάξας φόρους εἰς τοὺς ὑπηκόους του μετεπέμψατο τοὺς προύχοντας τῶν ἐπαρχιῶν καὶ ἠρώτησε αὐτοὺς μήπως εἶνε βαρεῖς, τούτων δὲ ἀπαντησάντων ὅτι εἶνε μέτριοι, ὁ Δαρεῖος διέταξε νὰ τελῶσι τοὺς ἡμίσεις ἕκαστος.

— Καῦμένο, μοῦ κάνεις μὲν μεγάλη χάρη;

— Τί χάρη;

— Νὰ μοῦ δανείσῃς ἑκατὸ δραχμαίς. Ἔχω κἄτι νὰ πληρώσω καὶ δὲν ἴρῃσκω οὔτε μὴ πεντάρα 'ς τὴν τσέπη μου' ἐξέλασα 'ς τὸ σπίτι τὸ πορτομοναί μου.

— Τί νὰ σοῦ πῶ ἀδελφέ; ὅσο γὰρ ἑκατὸ δραχμαίς δὲν ἔχω νὰ σοῦ δώσω. Μπορῶ ὅμως νὰ σοῦ κάνω τρόπο νὰ τῆς εὗρῃς σίγουρα.

— Εὐχαριστῶ' λέγε λοιπὸν.

— Νὰ δεκαπέντε λεπτά, ἀνάβα 'ς τὸ τραμβαῦ ποῦ περνᾷ καὶ πήγαινε 'ς τὸ σπίτι σου νὰ πάρῃς τὸ πορτομοναί σου.